



Koninkrijk der Nederlanden

Grensmobiliteit in het Hoger Onderwijs

Studeren over de grens?

De toename van Duitse studenten in Nederland en de verminderde interesse van Nederlandse studenten voor een studie in Duitsland

Jacolien de Vries

Afdeling Pers en Culturele Zaken
Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden
Klosterstraße 50
10179 Berlijn

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding	3
2. De toename van Duitse studenten in Nederland	4
2.1 Duitse studenten in Nederland	4
2.2 Prognoses toename Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen	5
2.3 Motivatie van Duitse studenten om in Nederland te studeren	7
2.4 Verspreiding van Duitse studenten in Nederland	9
2.5 Meest gekozen opleidingen door Duitse studenten	11
2.6 Financiële situatie van Duitse studenten in Nederland	13
2.7 Verblijf van Duitse studenten in Nederland	14
2.8 Bijdrage van Duitse studenten voor Nederland	14
2.9 Problematiek door de toestroom van Duitse studenten	15
3. Werving van Duitse studenten door Nederlandse onderwijsinstellingen	16
3.1 Actieve werving door Nederlandse onderwijsinstellingen	16
3.2 Het belang van het aantrekken van Duitse studenten	17
3.3 Bekostiging van Duitse studenten in Nederland	18
4. Samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse en Duitse onderwijsinstellingen	18
4.1 Onderwijssamenwerking in de Duits-Nederlandse grensregio's	18
4.2 Belemmeringen voor Nederlands-Duitse joint degrees	20
5. Achterblijvende mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland	21
5.1 Nederlandse studenten in Duitsland	21
5.2 Verspreiding van Nederlandse studenten in Duitsland	22
5.3 Meest gekozen opleidingen door Nederlandse studenten	24
5.4 Belemmeringen voor Nederlandse studenten om in Duitsland te studeren	24
5.5 Aanbevelingen voor het vergroten van de mobiliteit van Nederlandse studenten	25
6. Conclusies en aanbevelingen	26
6.1 Alumnibeleid	27
6.2 Binationale Opleidingen	27
6.3 Interesse voor Duitsland	27
7. Bijlagen	29
7.1 Verslag symposium "Grensverleggend hoger onderwijs"	29
7.2 Kamervragen ongewenste prikkel binnenhalen buitenlandse studenten	34

Samenvatting

Er studeren steeds meer Duitse studenten in Nederland, terwijl het aantal Nederlandse studenten in Duitsland afneemt. De onbalans tussen Duitse studenten in Nederland en Nederlandse studenten in Duitsland heeft financiële consequenties. De toenemende aantallen Duitse studenten in het Nederlandse onderwijs drukken op de Nederlandse bekostiging van het hoger onderwijs. Voor de internationale competenties van Nederlandse studenten is een internationale leeromgeving echter erg belangrijk. De ongelijke kostenverdeling van de grensmobiliteit tussen Nederland en Duitsland kan opgevangen worden, wanneer Nederland door een goed alumni-beleid van de aanwezigheid van Duitse studenten zou kunnen profiteren en wanneer meer Nederlandse studenten hun weg naar het buitenland zullen vinden. Hierbij zijn samenwerkingsverbanden tussen instellingen in Nederland en Duitsland en binationale opleidingen van groot belang. De mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland zal zich echter alleen dan kunnen vergroten wanneer praktische belemmeringen worden weggenomen en de interesse van Nederlandse studenten voor Duitsland zal kunnen worden opgewekt.

1. Inleiding

De laatste jaren werd er een grote toename van Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen geconstateerd. Prognoses geven aan dat het aantal Duitse studenten in Nederland ook in de komende jaren zal toenemen. Het is daarom van belang deze ontwikkeling en de mogelijke gevolgen voor de Nederlandse onderwijsinstellingen en het aangeboden onderwijs in kaart te brengen. De vraag hierbij is, in hoeverre de toenemende stroom Duitse studenten naar Nederland voor zowel de overheid als de onderwijsinstellingen een gewenste ontwikkeling is.

In tegenstelling tot de grote stroom Duitse studenten naar Nederland lijkt de mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland achter te blijven. Er is sprake van een onevenwichtige grensmobiliteit. Doelstelling van dit dossier is te onderzoeken wat de oorzaken en mogelijke gevolgen zijn van de hoge inkomende mobiliteit van Duitse studenten naar Nederland en de lage uitgaande mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland. Met andere woorden: hoe komt het dat zoveel Duitse studenten in Nederland studeren, maar zo weinig Nederlandse studenten hun weg naar Duitsland vinden? Na een kwantitatieve analyse van zowel de aantallen Duitse studenten in Nederland, als de aantallen Nederlandse studenten in Duitsland, zal onderzocht worden wat deze onevenwichtige grensmobiliteit voor Nederland te betekenen heeft. Zo heeft de onbalans tussen buitenlandse studenten in Nederland en Nederlandse studenten in het buitenland financiële consequenties. De toenemende aantallen Duitse studenten in het Nederlandse onderwijs betekenen tevens een toenemende druk op de Nederlandse bekostiging van het hoger onderwijs. De praktische problemen die hierdoor ontstaan, zijn de ongelijke kostenverdeling tussen landen en het risico op verdringing van studenten in eigen land. De ongelijke kostenverdeling zou bij een toename van het aantal Duitse studenten in Nederland een steeds groter probleem worden.

In dit dossier staat de vraag centraal, in hoeverre de toename van het aantal Duitse studenten in het voordeel van Nederland zal kunnen worden ingezet. De nadruk ligt hierbij op de positieve aspecten van de aanwezigheid van Duitse studenten in het Nederlandse onderwijs, zoals de kwalitatieve verbetering van het onderwijs door de internationale leeromgeving, de mogelijke en reeds gerealiseerde gezamenlijke leergangen in de grensregio's en het ontwikkelen van een beter

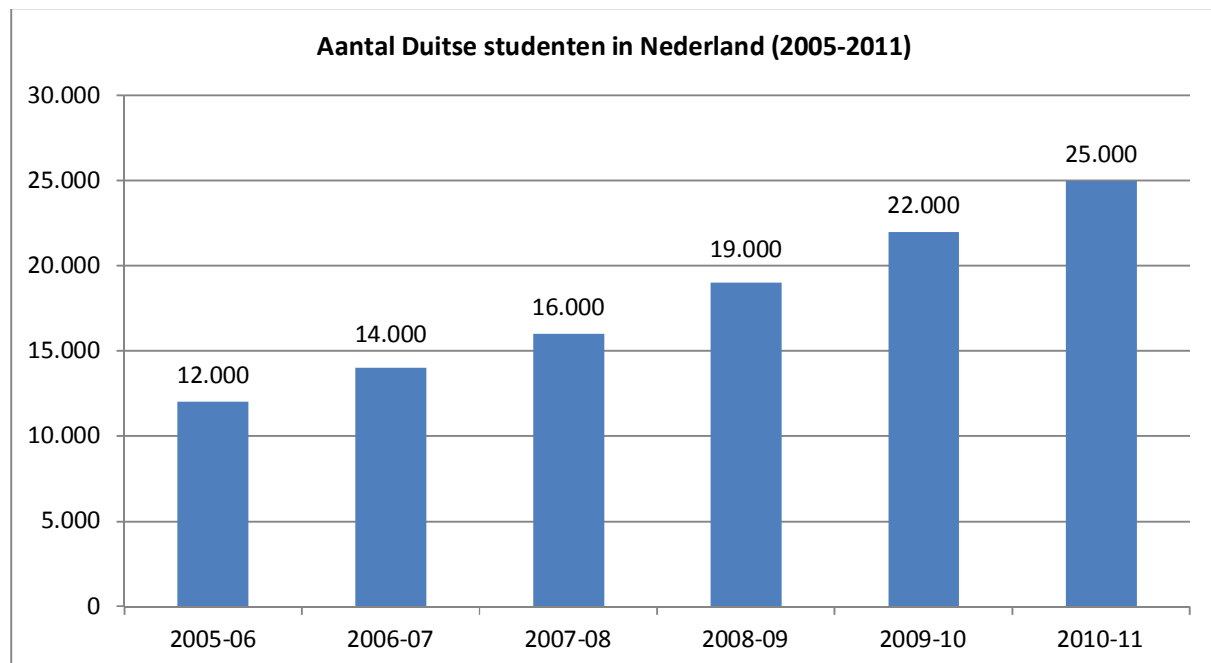
alumnibeleid. Daarnaast biedt dit dossier aanbevelingen voor het wegnemen van mogelijke belemmeringen voor Nederlandse studenten om in Duitsland te studeren.

2. De toename van Duitse studenten in Nederland

2.1 Duitse studenten in Nederland

Hoeveel Duitse studenten studeren er aan Nederlandse universiteiten en hogescholen?

Volgens cijfers van het CBS telden Nederlandse hogescholen en universiteiten in het studiejaar 2005-2006 ongeveer 12.000 Duitse studenten. In het studiejaar 2008-2009 waren er al 19.000 Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen (11.590 studenten in het hoger beroepsonderwijs en 7.420 studenten aan de Nederlandse universiteiten).¹ Recente cijfers van de *Nuffic*, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs, laten in het rapport *'Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs'* zien dat dit aantal in het studiejaar 2010-11 zelfs gestegen is tot 24.750 studenten uit Duitsland (waarvan 23.831 studenten die voor hun gehele studie in Nederland verblijven).

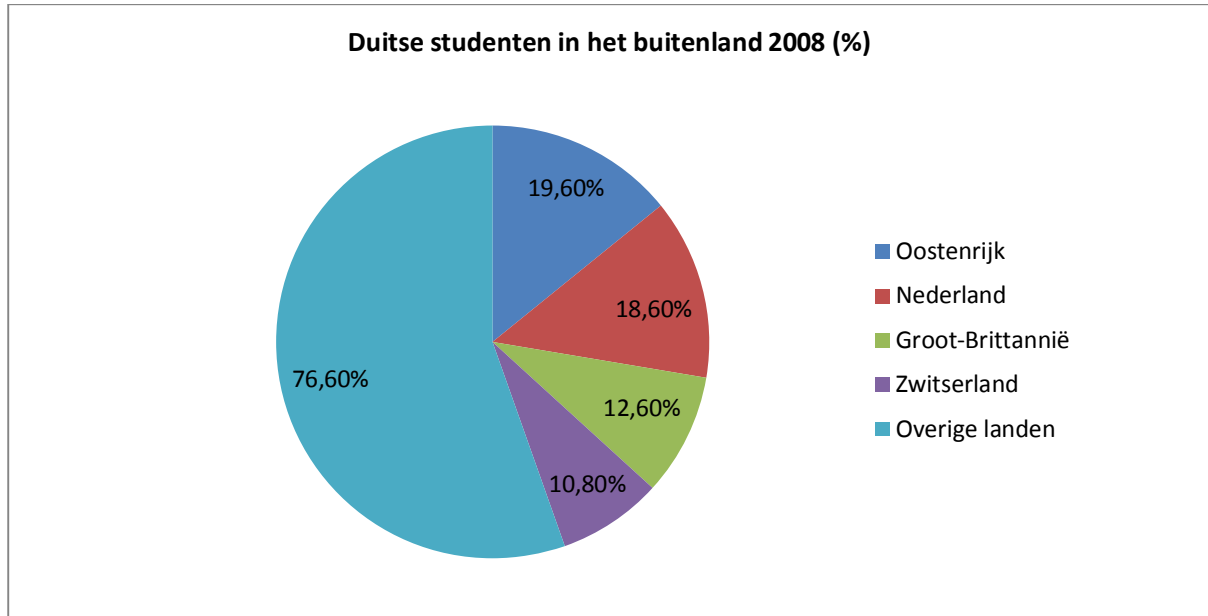


Bron: Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2010/2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs, Internationaliseringsmonitor van het onderwijs in Nederland 2007*

Er is sprake van een aanhoudende toename van het aantal Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen. Met een aandeel van 46% kwam in 2010-2011 bijna de helft van alle buitenlandse inschrijvingen uit Duitsland, terwijl dat in 2008-2009 nog 42% was. Voor Duitse studenten staat Nederland al jaren in de top drie van belangrijkste bestemmingslanden. In 2008

¹ CBS, *Ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar nationaliteit 2008-2009*

ging 18,6% van de uitgaande Duitse diplomabiliteit naar Nederland. Daarmee stond Nederland, na Oostenrijk met 19,6% op de tweede plaats.²



Bron: DAAD, *Wissenschaft weltoffen - Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland 2011*

2.2 Prognoses toename Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen

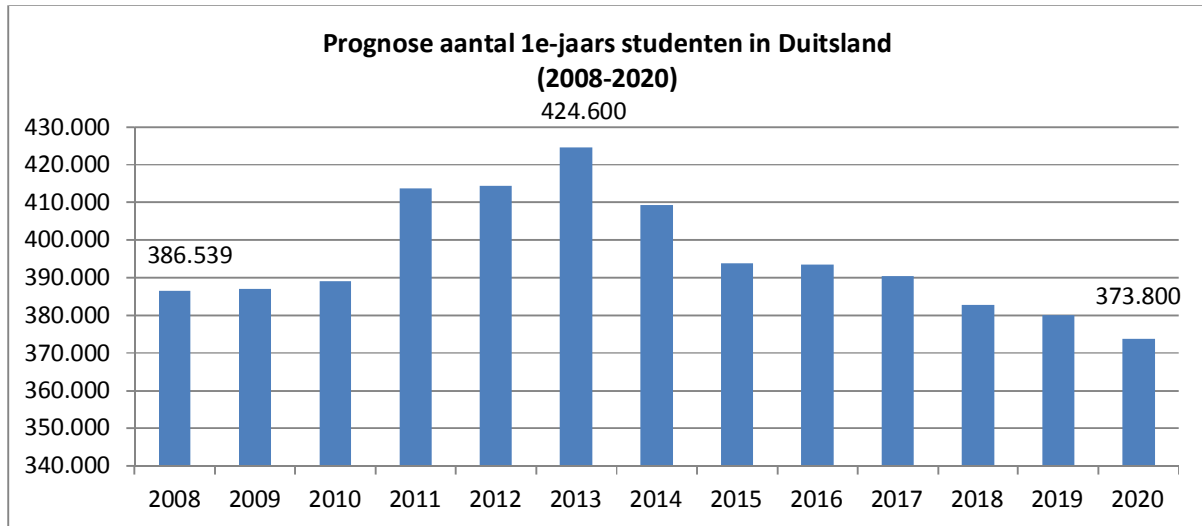
In hoeverre zal het aantal Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen in de komende jaren toenemen? Welke rol speelt de nationale onderwijshervorming in Duitsland daarbij?

De regeringen van de Duitse deelstaten hebben het besluit genomen om de middelbare schoolopleidingen met een jaar (van dertien naar twaalf) te verkorten, het zogeheten *Turbo-Abitur*. Dit zal betekenen dat er vanaf 2011 meerdere jaren dubbele aantallen aanmeldingen voor studieplaatsen te verwachten zijn. Het nationaal opschorten van de dienstplicht in Duitsland vanaf juli 2011 zal daarnaast de druk op de capaciteit van Duitse onderwijsinstellingen alleen nog maar vergroten. Dit zal ook invloed hebben op het aantal Duitse studenten in Nederland. Daar de *Hochschulreform* per jaar voor een aantal deelstaten zal worden ingevoerd, zal met name 2011 (Niedersachsen en Bayern), 2012 (Baden-Württemberg) en 2013 (Nordrhein-Westfalen) relevant zijn voor Nederland. Van de Duitse studenten die in Nederland studeren, kan aangenomen worden dat het zwaartepunt van herkomst in de aangrenzende deelstaten Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen ligt.

Volgens het rapport '*Vorausberechnung der Studienanfängerzahlen 2009-2020*' van de KMK (Kultusminister Konferenz) kan ervan uitgegaan worden dat het totaal aantal studenten dat met

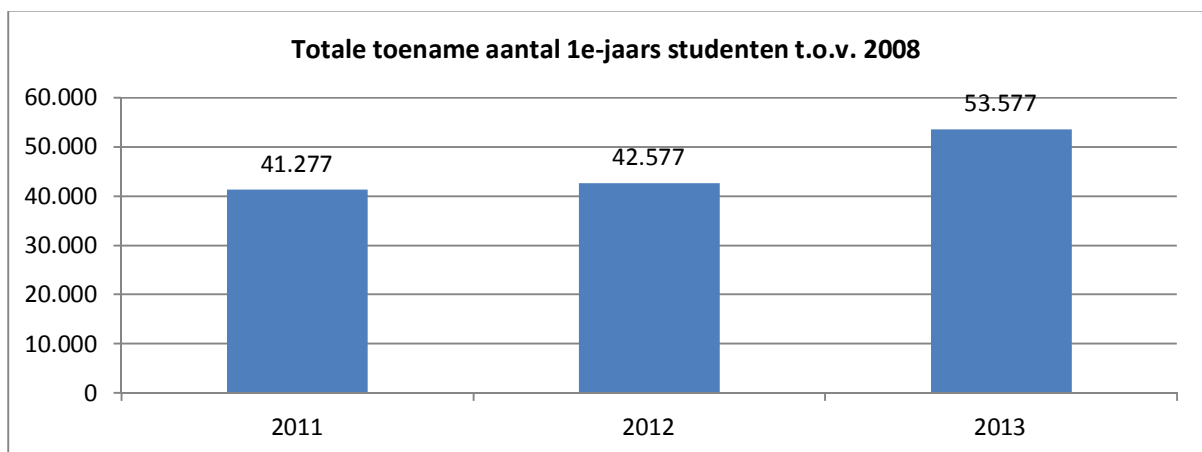
² Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*, pag. 21, DAAD, *Wissenschaft weltoffen - Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland 2011*.

een studie begint, op termijn van 386 500 (2008) naar 424 600 (2013) zal toenemen en vervolgens met 373 800 (2020) weer zal afnemen.³



Bron: Kultusminister Konferenz, 'Vorausberechnung der Studienanfängerzahlen 2009-2020'

Ook uit onderzoek van de Technisch Wetenschappelijke Afdeling (TWA) van de Ambassade Berlijn blijkt dat er in Duitsland tot en met 2013 een autonome groei van eerstejaars studenten te verwachten is (dus los van de dubbele jaargangen). Samen met de dubbele jaargangen zou er van 2011 tot en met 2013 met 136.000 extra studenten gerekend zou moeten worden, waarvan 40.400 uit Nordrhein-Westfalen en 48.800 uit Bayern.



Bron: Memo, TWA Berlijn, 1 oktober 2010, versie 3

De laatste jaren is er in Duitsland geïnvesteerd in het hoger onderwijs om de gevolgen van het *Hochschulreform* op te vangen door meer onderwijsplaatsen te creëren. Eén van de middelen om extra studieplaatsen te creëren is het *Hochschulpakt 2020*, een gezamenlijk programma van

³ Kultusminister Konferenz, 'Vorausberechnung der Studienanfängerzahlen 2009-2020', URL: <http://www.kmk.org/wissenschaft-hochschule/studentische-angelegenheiten/hochschulzulassung-und-kapazitaetsermittlung.html>

deelstaten en de Bondsregering. In de eerste fase van 2007 tot 2010 zijn 91.000 extra studieplaatsen gecreëerd, waarvoor de Bondsregering 565 miljoen euro (gemiddeld 6209 euro per studieplaats) ter beschikking stelde. In een tweede fase van 2011 tot 2015 zullen nog eens 275.000 extra studieplaatsen voor 1,6 miljard euro ter beschikking worden gesteld. Gemiddeld is dat 5818 euro per studieplaats.⁴ Voor de deelstaat Nedersachsen wordt verwacht dat er 35 % meer studenten zullen zijn, die met hun studie beginnen, daarom zijn voor de jaren 2011–2015 35.500 extra studieplaatsen gecreëerd. Nordrhein-Westfalen bereid zich voor door maar liefst 90.000 extra studieplaatsen beschikbaar te stellen.⁵

Hoewel studenten door de extra investeringsmaatregelen beter in staat zullen zijn op kwaliteit te selecteren en op de langere termijn hoogstwaarschijnlijk minder vaak uit hoeven te wijken naar buurlanden, zoals Nederland, is de verwachting dat een aantal Duitse studenten toch hun weg naar Nederland zal vinden. Enerzijds kan er worden verwacht dat er in de jaren 2011-2013 - bij *gelijkblijvende* interesse aan Nederlandse studieplaatsen - ruim 3.000 *extra* Duitse studenten een plek in Nederland zullen zoeken ten opzichte van de 19.500 studenten in het academisch jaar 2008.⁶ Daar geschat wordt dat 60% van alle Duitse studenten in Nederland uit Nordrhein-Westfalen komen, betekent de verwachte extra toestroom van eerstejaars Duitse studenten in Nederland ten opzichte van 2008, alleen al voor Nordrhein-Westfalen 2.000 extra studenten. Door een *toenemende* interesse van Duitse studenten aan Nederlandse studieplaatsen door actieve wervingscampagnes van Nederlandse onderwijsinstellingen, zou dit getal echter hoger uit kunnen vallen.

2.3 Motivatie van Duitse studenten om in Nederland te studeren

Wat is de motivatie van Duitse studenten om in Nederland te studeren? (Bijvoorbeeld: aanbieding en kwaliteit van het Nederlands onderwijs? Worden er in Nederland andere opleidingen aangeboden? Welke rol speelt het aanbod van opleidingen in het Engels en zelfs in het Duits daarin? Heerst er aan de Nederlandse onderwijsinstellingen een ander werk- en/of leerklimaat? Wordt er bijvoorbeeld in Nederland meer praktijk aangeboden? En is het Nederlands onderwijs meer gericht op de international classroom?) Komen de Duitse studenten voor het goede onderwijs naar Nederland of is het eerder een capaciteitsprobleem van Duitse onderwijsinstellingen? Of is de grote mobiliteit van Duitse studenten naar Nederland een voorbeeld van de goede internationalisering van het Duitse onderwijs?

Volgens het overzicht van de Bundesagentur für Arbeit *Studieren in der niederländischen Grenzregion 2008-2009* zijn er een aantal praktische redenen, waarom Duitse studenten in Nederland studeren. Allereerst ligt Duitsland relatief dichtbij Nederland. Voor veel Duitse studenten zou een Nederlandse hogeschool of universiteit beter te bereiken zijn dan de onderwijsinstelling in Duitsland. Als tweede reden wordt genoemd dat veel Nederlandse opleidingen geen equivalent in Duitsland hebben: Nederland heeft een goed en breed onderwijsaanbod en Nederlandse universiteiten bieden opleidingen aan die studenten in Duitsland niet kunnen volgen. Daarnaast zijn er in Nederland opleidingen waarin andere

⁴ Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, URL: <http://www.twanetwerk.nl/default.ashx?DocumentID=15146>

⁵ Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, URL: <http://www.twanetwerk.nl/default.ashx?DocumentID=15146>

⁶ Memo, TWA Berlijn, 1 oktober 2010, versie 3

afstudeerrichtingen mogelijk zijn.⁷ Het ruime aanbod aan internationale opleidingen in Nederland is voor Duitse studenten ook een stimulans om naar Nederland te komen. Veel goede internationale opleidingen in Duitsland kunnen alleen aan privéscholen gevolgd worden. De mogelijkheid om vlak over de grens een internationale opleiding te volgen is zodoende voor veel Duitsers aantrekkelijk.⁸ Vanwege het aanbod van het onderwijs in het Engels of zelfs in het Duits is ook de mogelijke drempel op het gebied van taal weggenomen.

Een andere belangrijke reden wordt gezien in een andere procedure wat de numerus clausus betreft. Aanmelding voor en toewijzing van een studieplaats gaat in Nederland via Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Zij kunnen bij meer aanmeldingen dan beschikbare plaatsen landelijk een numerus clausus (ook wel numerus fixus) instellen. Een lokale numerus clausus kan door de instellingen zelf worden ingevoerd, maar alleen wanneer het aantal aanmeldingen van studenten meer dan 25% hoger ligt dan in het voorgaande jaar. Het Nederlandse bekostigingstelsel biedt echter sterke prikkels om dat niet onnodig te doen. Een landelijke numerus clausus (opleidingsfixus) komt alleen voor bij universitaire opleidingen, een lokale numerus clausus (instellingsfixus) ook bij hogeschoolopleidingen (de landelijke numerus clausus met name bij medische opleidingen en psychologie). Beide worden ingesteld door de overheid (deels onder invloed van het beroepenveld en rekening houdend met de situatie op de arbeidsmarkt).⁹ In Duitsland gaat de aanmelding rechtstreeks bij de onderwijsinstellingen voor studies met of zonder een lokale numerus clausus, aanmelding voor en toewijzing van een studieplaats gaat via de Zentralstelle zur Vergabe von Studienplätzen (ZVS) bij opleidingen met een federale numerus clausus (momenteel op federaal niveau voor biologie, psychologie, farmacie en medische vakken). De federale numerus clausus ligt momenteel bij ca. 3% van de opleidingen, de lokale numerus clausus bij 43%.¹⁰ Het aantal opleidingen met een numerus clausus ligt in Duitsland dus vele malen hoger dan in Nederland het geval is. In het numerus clausus systeem in Duitsland kunnen zodoende alleen die studenten met de hoogste cijfers een opleiding volgen.

Naast de praktische redenen zouden ook de werk- en leeromstandigheden aan Nederlandse onderwijsinstellingen bijzonder aantrekkelijk zijn: zo zou de omgang met Nederlandse professoren en docenten ongecompliceerder zijn, de algemene verhouding tussen docenten en studenten gunstiger, de (werk)groepen kleiner en zou er ‘probleemgericht’ gewerkt en geleerd worden.¹¹ Volgens Froukje Wijma, coördinator van het *Betriebswirtschaft*-programma van de Hanzehogeschool Groningen, zouden Nederlandse studies in tegenstelling tot Duitse studies naast theorie veel praktijk bieden. Er zou veel gewerkt worden in groepen en het onderwijs zou competentiegericht zijn. Studenten zouden aan Nederlandse onderwijsinstellingen goed en persoonlijk worden begeleid.¹² Volgens Karel Otto, medeoprichter van Border Concepts, een

⁷ Bundesagentur für Arbeit, Regionaldirektion Nordrhein-Westfalen - Studieren in der niederländischen Grenzregion 2008-2009

⁸ Duitslandweb, Teresa Veerman 25-05-2011, URL: <http://www.duitslandweb.nl/actueel/uitgelicht/2011/5/serie-duitse-studenten-in-nederland-1.html>

⁹ Sigrun Nickel et al., “Joint degrees in de Europese ruimte voor hoger onderwijs”, 2009, pag. 49

¹⁰ Sigrun Nickel et al., “Joint degrees in de Europese ruimte voor hoger onderwijs”, 2009, pag. 53

¹¹ Bundesagentur für Arbeit, Regionaldirektion Nordrhein-Westfalen - Studieren in der niederländischen Grenzregion 2008-2009

¹² Duitslandweb, Teresa Veerman 25-05-2011, URL: <http://www.duitslandweb.nl/actueel/uitgelicht/2011/5/serie-duitse-studenten-in-nederland-1.html>

bedrijf dat de internationalisering van het hoger onderwijs door onderwijsmarketing bevordert, lopen het onderwijs en de methodieken in Nederland wel vijf tot tien jaar voor op Duitsland. In tegenstelling tot Nederland zou Duitsland nog steeds problemen hebben met de invoering van de master- en bachelorstructuur.¹³

De goede onderwijscultuur is niet de enige reden waarom Duitse studenten naar Nederland komen. Sander van den Eijnden, Algemeen Directeur van het Nuffic, meent dat een structureler probleem de oorzaak is. Duitsland zou te maken hebben met een capaciteitsprobleem in het onderwijs. Als effect van de Europese eenwording en vrij verkeer van personen zouden veel Duitse studenten daarom hun weg naar Nederland weten te vinden.¹⁴ Volgens het rapport van Berenschot *'Belangrijke buur, blinde vlek'* springen de Nederlandse hogescholen en universiteiten actief op deze ontwikkeling in.¹⁵ Zo worden Duitse studenten door veel Nederlandse onderwijsinstellingen actief geworven. Deze actieve werving van Duitse studenten speelt een beduidende rol in de niet afnemende interesse van Duitse studenten in Nederland.

Sybold Noorda, voorzitter van het VSNU, ziet een structureel verschil in het onderwijsbeleid tussen Nederland en Duitsland. Het Nederlands beleid voor hoger onderwijs is volgens hem nationaal gericht, terwijl het Duitse beleid gericht is op het buitenland. Het gevolg van een goed georganiseerde samenwerking van het Duitse hoger onderwijs met het buitenland, zoals die van een instelling als de DAAD (Einrichtung zur Förderung des internationalen akademischen Austauschdienstes) is volgens Noorda een grote uitgaande mobiliteit van Duitse studenten. De achterblijvende mobiliteit van Nederlandse studenten naar het buitenland is zodoende een direct gevolg van een beleid dat volgens Noorda te weinig op internationalisering is gericht.¹⁶

2.4 Verspreiding van Duitse studenten in Nederland

Welke onderwijsinstellingen hebben veel Duitse studenten? In welk deel van het land is er aan de onderwijsinstellingen sprake van een relatief groot aandeel Duitse studenten en hoe kan dat verklaard worden? (Te denken valt aan geografische ligging, het aanbod van de desbetreffende onderwijsinstellingen en het instellings- en/of wervingsbeleid.)

De instelling met de meeste studenten uit Duitsland is de Universiteit Maastricht (4282). Op enige afstand volgen Saxion- en Fontys Hogescholen.¹⁷

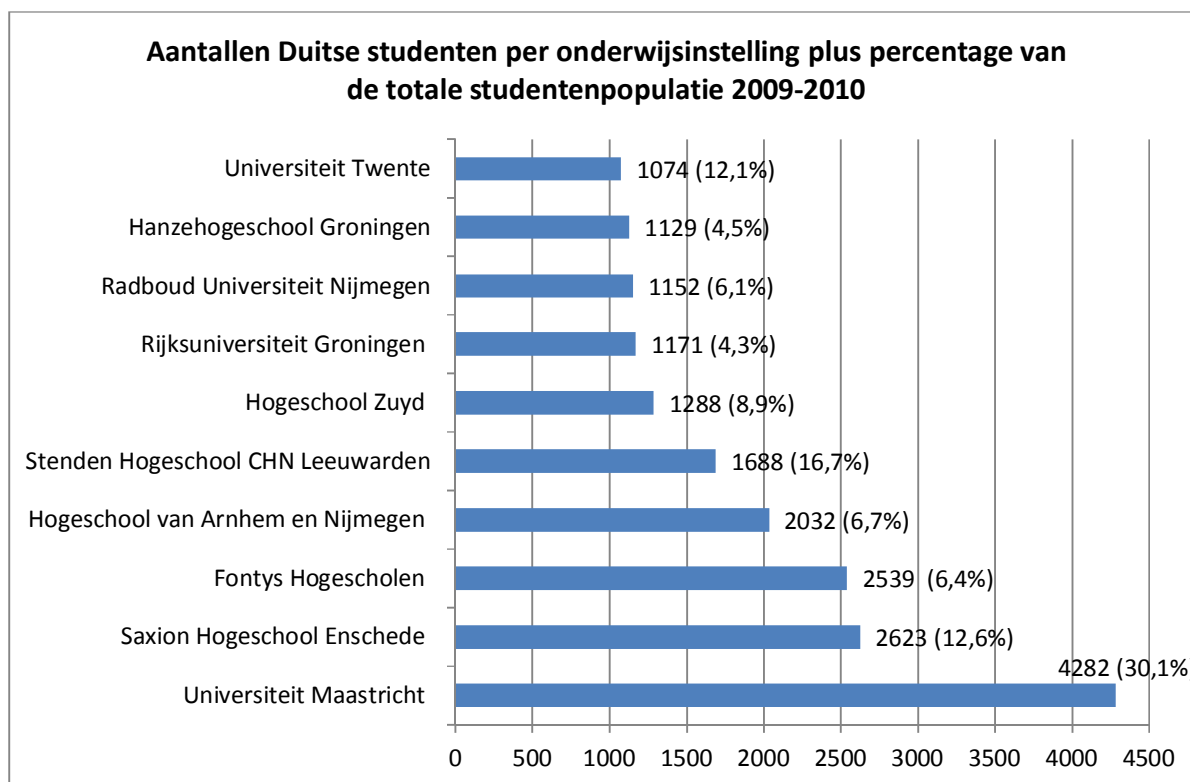
¹³ Jan Medendorp, Hogeschoolmagazine Sax, URL: <http://www.saxion.alumni-net.nl/nieuwsitem.asp?id=99&item=149>

¹⁴ Transfer, 13-04-2011, URL: <http://www.transfermagazine.nl/opinie/de-kwestie/nuffic-directeur-pleit-voor-pas-op-de-plaats-bij-werving-duitse-studenten>

¹⁵ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 22

¹⁶ Zie hiervoor de bijlage: Verslag symposium "Grensverleggend hoger onderwijs"

¹⁷ Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*; OCW, Aantal ingeschreven studenten met een Duitse nationaliteit



Bron: Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*; OCW, Aantal ingeschreven studenten met een Duitse nationaliteit

De instellingen met veel studenten uit Duitsland zijn veelal grensinstellingen. De verklaring hiervoor moet gezocht worden in het beleid van de instellingen beroep te doen op hun verzorgingsgebied en hun ‘halve achterland’ compenseren door zich actief op de Duitse markt te richten. Grensmobiliteit en samenwerking binnen grensregio’s maakt bij deze universiteiten deel uit van hun strategische oriëntatie. Zo is bijvoorbeeld de Universiteit Maastricht, als koploper met de meeste studenten uit Duitsland, sterk Europees en internationaal georiënteerd. De meeste studies aan de Universiteit Maastricht worden in het Engels aangeboden met de intentie de instroom van buitenlandse studenten aan de universiteit zo eenvoudig mogelijk te maken. Daarnaast zoekt de Universiteit Maastricht actieve samenwerking met bedrijven en instellingen in de grensregio en probeert een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van de Euregio. De Universiteit Maastricht profileert zich als de meest internationale universiteit van Nederland: meer dan 44% van de studenten en 30% van de academische staf is afkomstig uit het buitenland.¹⁸

Het grensoverschrijdende instellingsbeleid van een aantal hogescholen en universiteiten heeft directe invloed op de aantallen Duitse studenten aan de desbetreffende onderwijsinstelling. Ook het wervingsbeleid speelt hierbij een grote rol. De Radboud Universiteit Nijmegen (RUN) wil bijvoorbeeld door de groei van het aantal Duitse studenten haar internationale uitstraling vergroten. Het College van Bestuur van de RUN is om extra Duitse studenten te werven, gestart met een Duitslandpilot. Als gevolg van deze pilot is de instroom van het aantal Duitse studenten

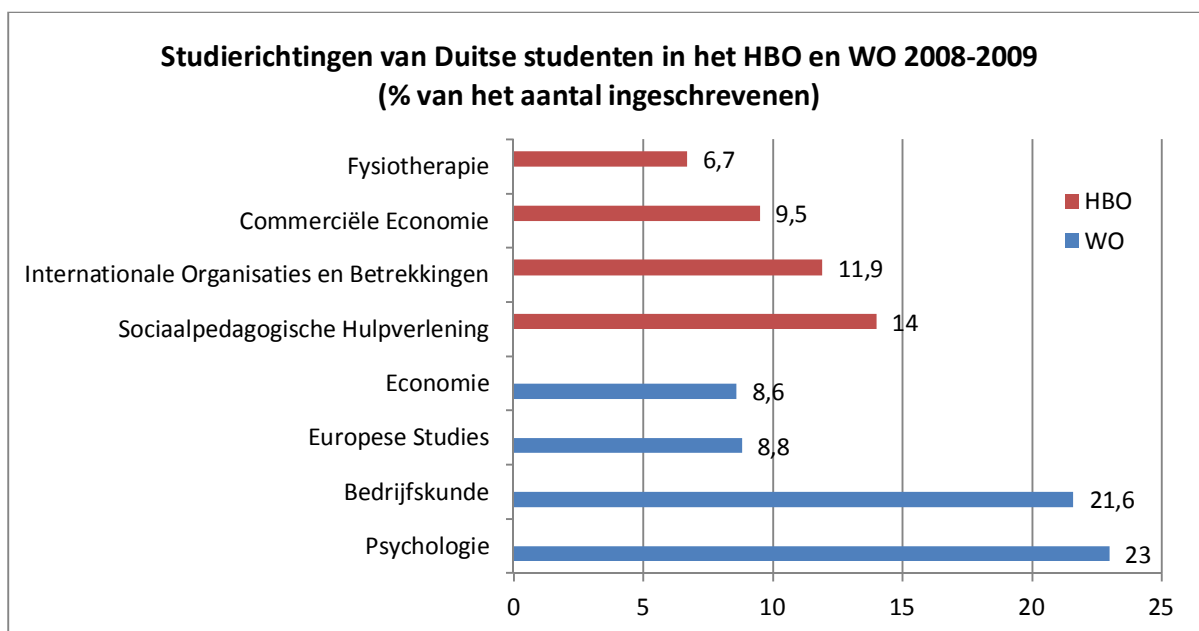
¹⁸ VSNU, URL: <http://www.vsnu.nl/Universiteiten/Alle-universiteiten/Universiteit-Maastricht.htm>

met ruim 30% gestegen. Het huidige wervingsbeleid van de RUN richt zich op de Euregio en oriënteert zich wat betreft Duitsland voornamelijk op de deelstaat Nordrhein-Westfalen.¹⁹ Ook de Universiteit Utrecht en de Rijksuniversiteit Groningen hebben een specifiek wervings- en internationaliseringsbeleid. In het ‘*Strategisch Plan 2009-2013*’ noemt de Universiteit Utrecht als één van de actiepunten het “gericht werven binnen Europa, in het bijzonder in Duitsland”.²⁰ De Rijksuniversiteit Groningen die zich ook als internationaal georiënteerd profileert, probeert de uitwisseling van kennis tussen binnenlands en buitenlands talent actief te stimuleren.²¹ Om Duitse studenten te werven, werkt de universiteit voornamelijk met ‘student ambassadeurs’, dit zijn studenten uit een bepaald land die als ambassadeurs voor de onderwijsinstelling worden ingezet. Deze studenten worden op onderwijsbeurzen ingezet om informatie te verstrekken over de eigen universiteit.

2.5 Meest gekozen opleidingen door Duitse studenten

Wat studeren de Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen? Is er een reden dat deze opleidingen veel Duitse studenten aantrekken? (Bijvoorbeeld: het ontbreken van een numerus clausus die in Duitsland wel bij de desbetreffende studie aanwezig is?)

Volgens de gegevens van het CBS, ‘*ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar studierichting per nationaliteit 2008-2009*’, studeerde in percentages van de 7.420 Duitse studenten in het wetenschappelijk onderwijs bijna een kwart van de Duitse studenten Psychologie (23%). In percentages van de 11.590 Duitse studenten in het hoger beroepsonderwijs werd de studie Sociaalpedagogische Hulpverlening met 14% het meest gevolgd.²²



Bron: CBS, *Ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar studierichting per nationaliteit 2008-2009*

¹⁹ RUN, *Notie Internationalisering*

²⁰ UU, *Strategisch Plan 2009-2013*

²¹ VSNU, URL: <http://www.vsnu.nl/Universiteiten/Alle-universiteiten/Rijksuniversiteit-Groningen.htm>

²² CBS, URL: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/onderwijs/publicaties/artikelen/archief/2010/2010-3022-wm.htm> - CBS, *Ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar studierichting per nationaliteit 2008-2009*

Uit 'Mobiliteit in Beeld 2011' blijkt dat Economie het belangrijkste vakgebied voor Duitse studenten is. Vervolgens kiezen van de Duitse studenten de meesten een studie in het vakgebied Gedrag en Maatschappij (Psychologie), gevolgd door Gezondheidszorg en Taal en Cultuur.²³ In het rapport van het Statistisches Bundesamt 'deutsche Studierende im Ausland 1999-2009' wordt dit gegeven bevestigd: van de 23.831 diplomamobiele studenten (in het jaar 2010-2011) studeerden 11.415 Duitse studenten *Rechts-, Wirtschafts- und Sozialwissenschaften* (47,9%), gevolgd door 2.761 studenten (11,6%) *Humanmedizin*, 1.742 studenten (7,3%) *Kunstwissenschaften* en 1.419 studenten (6,0%) *Sprach- und Kulturwissenschaften*.²⁴

Er zijn een aantal redenen te noemen voor de populariteit van deze opleidingen. Allereerst ligt het aantal opleidingen met een numerus clausus in Duitsland vele malen hoger dan in Nederland. Duitse studenten die voor een studie in Duitsland zijn uitgeloot, gaan zodoende vaak naar Nederland. De opleiding Psychologie is daar een goed voorbeeld van. Ook het grote aanbod van goede internationale opleidingen is voor veel Duitsers een belangrijke reden om naar Nederland te komen.²⁵ Verder is het voor Duitse studenten een extra stimulans dat de opleidingen Psychologie, Bedrijfskunde, Europese studies en Economie zowel in het Nederlands als in het Engels aangeboden worden.

Naast de Duitstalige opleiding Duitse Taal en Cultuur (in Nijmegen (RU), Groningen (RuG), Leiden (UL), Utrecht (UU) en Amsterdam (UVA & VU)) bieden de Nederlandse universiteiten geen andere opleidingen in de Duitse taal aan. De Duitstalige opleidingen zijn dus vooral een aangelegenheid van de hogescholen. Die instellingen die Duitstalige opleidingen aanbieden, zijn: Fontys Hogescholen, Saxion Hogeschool, de Hanzehogeschool en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.²⁶ De opleidingen die Fontys Hogescholen Venlo voor het schooljaar 2011-2012 in het Duits aanbiedt, zijn: *Flower & Food Management*, *International Marketing*, *International Business Economics*, *Industrielles Produkt-Design*, *Maschinenbau*, *Mechatronik*, *Logistik Management*, *Software Engineering* en *Wirtschaftsinformatik*. De Hogeschool van Arnhem en Nijmegen biedt naast *Logopädie* ook *Physiotherapie*, *Sozialpädagogik* en *Kulturelle Sozialpädagogik* aan. Saxion Hogeschool Enschede biedt net als de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen *Physiotherapie* en *Sozialpädagogik* aan, Hogeschool Zuyd beschikt over de Duitstalige opleiding *Ergotherapie* en de Hanzehogeschool Groningen heeft de Duitse opleiding *Internationale Betriebswirtschaft*.²⁷ In totaal zijn dit veertien verschillende opleidingen, waarvan een aantal op meerdere universiteiten wordt aangeboden.²⁸

²³ Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*, pag. 35, Grafiek 22

²⁴ Statistisches Bundesamt, *Deutsche Studierende im Ausland 1999-2009*

²⁵ Duitslandweb, Teresa Veerman, 25-05-2011, URL: <http://www.duitslandweb.nl/actueel/uitgelicht/2011/5/serie-duitse-studenten-in-nederland-1.html>,

²⁶ Technische Universiteit Delft, TU Delta, URL: <http://www.delta.tudelft.nl/nl/nieuws/duitse-studenten-mogen-blijven/23433>

²⁷ Bundesagentur für Arbeit, Regionaldirektion Nordrhein-Westfalen - Studieren in der niederländischen Grenzregion 2008-2009

²⁸ In de Kamervragen van VVD-lid Lucas aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Halbe Zijlstra (zie bijlage), stelt Halbe Zijlstra dat er veertien opleidingen zijn die ook in de Duitse taal worden aangeboden. Deze opleidingen zouden volgens hem dicht bij de grens worden aangeboden en zouden niet uitsluitend bestemd zijn voor Duitse studenten. Het percentage studenten met een Duitse nationaliteit is bij deze veertien opleidingen 14%.

2.6 Financiële situatie van Duitse studenten in Nederland

In hoeverre worden Duitse studenten in Nederland financieel ondersteund? Hebben Duitse studenten in Nederland recht op studiefinanciering? Hoeveel collegegeld moet er gemiddeld voor de Nederlandse onderwijsinstellingen betaald worden? En hoeveel is dat in vergelijking met Duitsland?

De Europese landen zijn in grote mate gebonden aan Europese regelgeving over gelijke toegang van EU-burgers tot het onderwijs.²⁹ De studenten hebben recht op transparant onderwijs en vrijheid van studiekeuze. Het principe is van kracht dat EU-landen elkaars burgers onder dezelfde condities toe moeten laten tot het (hoger) onderwijs als de eigen inwoners. Tegelijkertijd zijn echter nationale systemen met nationale wetgeving en bekostiging van kracht. Hierdoor verschillen de deelnamecondities van land tot land, waardoor de nationale beleidsmaatregelen invloed hebben op de keuze van studenten.

Wanneer de Duitse studenten in Nederland, België, Luxemburg of de Duitse deelstaten Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen of Bremen zijn ingeschreven, betalen zij aan de instellingen het wettelijk collegegeld (€1713,- voor het studiejaar 2011-2012). Onder bepaalde voorwaarden kunnen Duitse studenten ook aanspraak maken op de Nederlandse studiefinanciering.³⁰

Die studenten die met een Erasmus- of vergelijkbare beurs naar Nederland komen, betalen over het algemeen het collegegeld van de thuisinstelling en niet die van de instelling in Nederland. Die studenten die niet via een uitwisselingsprogramma aan een Nederlandse onderwijsinstelling studeren, maar die hun hele studie aan een Nederlandse onderwijsinstelling zullen volgen, zullen in Nederland het wettelijk collegegeld van de instelling betalen. Die studenten die in Duitsland aanspraak maken op de Duitse studiefinanciering (BAföG)³¹, kunnen deze studiefinanciering maximaal een jaar in Nederland ontvangen. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid de BaföG ook bij een langer verblijf in Nederland te kunnen behouden: dit gebeurt, wanneer een hogeschool in Nederland bijvoorbeeld relatief dicht bij de woonplaats is (Pendler-BAföG), of wanneer de studie aan een Duitse instelling in Nederland voortgezet wordt.

In Duitsland verschilt het collegegeld per deelstaat en soms zelfs per instelling. Het collegegeld dat aan de instellingen *per semester* moet worden betaald, verschilt van €0-500. Per jaar moet dus maximaal rekening gehouden worden met €1000 euro collegegeld. In veel deelstaten hoeft echter helemaal geen collegegeld te worden betaald, maar alleen een administratieve bijdrage van rond de €50-250. Daartegenover staat dat studenten een *Semesterticket* ontvangen, waarmee ze 'gratis' van het openbaar vervoer (in de regio) gebruik mogen maken. Daar het wettelijk

²⁹ Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*, pag. 106

³⁰ Duitse studenten, mogen bij het begin van hun studie niet ouder zijn dan 29 jaar, moeten naast hun studie minstens 32 uur per maand werken, moeten een Nederlandse bankrekening hebben en moeten in het bezit zijn van een sofi-/BSN-nummer. Onder bepaalde voorwaarden kunnen ook die Duitse studenten, van wie één van de ouders de Nederlandse nationaliteit heeft of van wie de vader en/of de moeder voor langere tijd in Nederland gewerkt heeft, aanspraak maken op de Nederlandse studiefinanciering.

³¹ De BaföG wordt in Duitsland gebaseerd op het eigen inkomen, het inkomen van de ouders en/of het inkomen van de partner, maar verschilt in die zin van de Nederlandse studiefinanciering dat het niet gebaseerd is op inkomensklassen, maar dat er aan de hand van het inkomen voor iedere student persoonlijk een bedrag wordt bepaald.

collegegeld in Nederland beduidend hoger ligt, hebben Duitse studenten in eerste instantie geen financieel voordeel van hun verblijf in Nederland.

2.7 Verblijf van Duitse studenten in Nederland

Wonen de Duitse studenten tijdens hun studie in Nederland? Keren de Duitse studenten na hun Nederlandse studie terug naar Duitsland of blijven ze veelal in Nederland

Er zijn geen cijfers bekend over de aantallen Duitse studenten wonend in Nederland. Wel kan aangenomen worden dat de meeste Duitse studenten tijdens hun studie in Nederland in de plaats wonen waar de onderwijsinstelling is gevestigd. De studenten moeten namelijk bij een gemeente in Nederland (of in de deelstaten Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen of Bremen) zijn ingeschreven om tegen het wettelijk collegegeld aan deze instellingen te mogen studeren. Er kan ervan uitgegaan worden dat het leeuwendeel van alle Duitse studenten van deze regeling gebruik maakt.

Volgens Rob Admiraal, voorzitter van de Stuurgroep Duitsland van Saxion Hogescholen, zou in 2008 95% van alle Duitse studenten direct na de studie in Nederland weer naar Duitsland zijn teruggekeerd.³² De meeste Duitse studenten binnen het HBO, richten zich na het afronden van hun opleiding primair op de Duitse arbeidsmarkt, terwijl zij ook voor Nederlandse werkgevers een interessante achtergrond hebben. De verwachting in het HBO is echter dat de relatie met het beroepenveld binnen grensregio's zich zal versterken. In de komende jaren zullen meer Duitse alumni in Nederland gaan werken en vice versa. Daarvoor is vanuit de instellingen – en vanuit de overheid - een gericht alumnibeleid nodig.³³ Saxion Hogescholen is bezig met het ontwikkelen van een programma voor Nederlandse bedrijven en instellingen in de regio om deze groep studenten onder de aandacht te brengen.³⁴ Vanaf 2011 gaat Saxion Duitse studenten tijdens intakegesprekken nadrukkelijker wijzen op de Nederlandse arbeidsmarkt. Volgens Admiraal is er te weinig mobiliteit over de grens. “Als Duitse studenten meteen na het behalen van hun diploma terugkeren, laten we een kans liggen,” aldus Admiraal.³⁵ Duitse studenten moeten volgens Admiraal onder de aandacht gebracht worden van Nederlandse werkgevers. Naast de voorlichting van Duitse studenten over de Nederlandse arbeidsmarkt wil Saxion ook Nederlandse studenten aanmoedigen om stage te lopen bij Duitse bedrijven. De hogeschool is echter niet van plan te bemiddelen tussen alumni en de arbeidsmarkt. Deze rol zien zij niet voor zich weggelegd.³⁶

2.8 Bijdrage van Duitse studenten voor Nederland

Welke bijdrage leveren Duitse studenten na hun afstuderen? Houden de studenten verbinding, al dan niet sociaal of economisch, met Nederland?

³² Transfer, 19-08-2011, URL: <http://www.transfermagazine.nl/nieuws/onderwijs/saxion-stopt-actief-werven-in-duitsland>

³³ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 34

³⁴ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 24

³⁵ Transfer, 19-08-2011, URL: <http://www.transfermagazine.nl/nieuws/onderwijs/saxion-stopt-actief-werven-in-duitsland>

³⁶ Transfer, 19-08-2011, URL: <http://www.transfermagazine.nl/nieuws/onderwijs/saxion-stopt-actief-werven-in-duitsland>

Duitse studenten dragen bij aan een internationale leeromgeving en aan de (regionale) economische ontwikkeling. Voor de concurrentiepositie van Nederland is de grensmobiliteit en de internationalisering van het hoger onderwijs van essentieel belang. De kosten van de Duitse studenten zouden in vergelijking met de handelsbetrekkingen die Nederland er op lange termijn voor terug krijgt, verwaarloosbaar zijn. Ook op korte termijn zouden de Duitse studenten veel geld opleveren, daar ze grotendeels in Nederland wonen en hier hun inkopen doen. De bestedingen van de Duitse studenten aan levensonderhoud dragen zodoende bij aan de Nederlandse economie. Volgens de internationaliseringsagenda ‘*Het Grenzeloze Goed*’ bedraagt de omvang van de bestedingen gemiddeld circa €14.000 voor een EU-student.³⁷ Ferdinand Mertens, oud-topambtenaar van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en samen met de toenmalige minister Jo Ritzen grondlegger van het grenslandenbeleid “Internationalisering op de fiets”, zet vraagtekens bij deze mogelijke opbrengsten. Hij meent dat de internationalisering van het hoger onderwijs met veel kosten gepaard gaat, maar met hoogst speculatieve opbrengsten.³⁸

Ton Nijhuis, directeur van het Duitsland Instituut Amsterdam, vermoedt dat Duitse studenten Nederland op de langere termijn wel degelijk voordeel opleveren. Zij zouden een goudmijn voor Nederlandse bedrijven vormen, maar ook voor organisaties die over de grens samenwerken. De studenten zouden als ‘ambassadeurs voor Nederland’ perfecte bemiddelaars zijn. Nederland zou volgens Nijhuis aan Duitse studenten kunnen verdienen, wanneer de kansen optimaal benut worden: door een slecht alumni-beleid zouden veel Duitse studenten die in Nederland gestudeerd hebben echter weer uit het oog verloren worden.³⁹

2.9 Problematiek door de toestroom van Duitse studenten

Welke problematiek brengt de toestroom van Duitse studenten met zich mee? (Te denken valt bijvoorbeeld aan een slechte communicatie tussen studenten en/of slechte integratie.)

Hoewel over het algemeen de opvatting heerst dat Duitse studenten een aanwinst zijn voor het Nederlandse onderwijs, zou op sommige universiteiten en hogescholen het aantal Duitse studenten zo hoog zijn dat er grote groepen ontstaan die zich niet goed met de Nederlandse studenten mengen. De Universiteit Maastricht deed onderzoek naar de integratie van buitenlandse studenten en daaruit bleek dat het sociale en academische leven van Nederlanders en Duitsers voor het grootste gedeelte gescheiden is.⁴⁰ Over de integratie van Duitse studenten op Nederlandse universiteiten tekende Trouw het volgende vooroordeel op: “Duitse studenten zijn strebers, zeuren om hogere cijfers bij hoogleraren en zijn alleen maar gericht op hun studie. Andersom vinden Duitsers de Nederlanders maar lui. Ze feesten alleen maar, doen niks aan hun studie.”⁴¹ Duitsers en Nederlanders zouden niet graag bij elkaar in dezelfde werkgroepen zitten en zouden in de eigen taal overleggen. Daarnaast zouden Nederlandse studenten zich aan de taalbeheersing van de Duitse studenten ergeren. “Ondanks een cursus Nederlands halen ze nooit hetzelfde niveau als de Nederlanders,” aldus Wim Slingerland, directeur van de academie Mens

³⁷ Internationaliseringsagenda ‘Het Grenzeloze Goed’, naar: Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 24

³⁸ Ferdinand Mertens, april 2011, ‘Duitse studenten in Nederland’

³⁹ Zie hiervoor de bijlage: Verslag symposium “Grensverleggend hoger onderwijs”

⁴⁰ Duitslandweb, 25-05-2011, URL: <http://www.duitslandweb.nl/actueel/uitgelicht/2011/5/serie-duitse-studenten-in-nederland-1.html>

⁴¹ Trouw.nl, ‘Integratie Duitse studenten op Nederlandse universiteit faalt’, 23 juli 2010

& Maatschappij.⁴² Rob van Ouwerkerk, hoofd van het onderwijsbureau van de Groningse faculteit gedrags- en maatschappijwetenschappen, meent dat het grootste slachtoffer van de Duits-Nederlandse segregatie in het hoger onderwijs misschien wel de student is die uit geen van beide landen komt. Die zouden volgens hem dubbel moeten integreren, een keer bij de Nederlanders en een keer bij de Duitsers.⁴³

3. Werving van Duitse studenten door Nederlandse onderwijsinstellingen

3.1 Actieve werving door Nederlandse onderwijsinstellingen

Worden Duitse studenten door Nederlandse onderwijsinstellingen actief en georganiseerd geworven? Welk beleid voeren de Nederlandse onderwijsinstellingen om Duitse studenten naar Nederland te halen?

Door de bekostiging die de instellingen voor elke student van de overheid ontvangen, is het voor universiteiten en hogescholen voordelig Duitse studenten actief en georganiseerd te werven. Met name de onderwijsinstellingen in het grensgebied doen een beroep op hun verzorgingsgebied dat ook delen van Duitsland beslaat. Door het actief werven van Duitse studenten kan een onderwijsinstelling de eigen positie in termen van studentenaantallen en inkomsten vergroten.

De meeste universiteiten en hogescholen werken met 'student ambassadors'. Zo heeft de Christelijke Hogeschool Nederland (CHN) (in 2008 met Hogeschool Drenthe tot Stenden Hogeschool gefuseerd) al sinds 2005 een speciaal Deutschland-team. Dat team organiseert voor geïnteresseerde Duitse jongeren een compleet kennismakingsarrangement voor het nieuwe studiejaar.⁴⁴ Ook Hogeschool Saxion bood al in 2001 haar eigen Duitse studenten een bijbaantje aan om in Duitsland reclame te maken.⁴⁵ Eind augustus 2011 werd echter bekend gemaakt dat Saxion Hogescholen het actief werven van studenten in Duitsland staakt. De bekendheid van Saxion zou zo groot zijn dat het actief werven van Duitse studenten overbodig zou zijn geworden. In plaats van reclamecampagnes en aanwezigheid op studiebeurzen gaat Saxion meer energie steken in het voorlichten van Duitse studenten over de Nederlandse arbeidsmarkt en vice versa.⁴⁶ Het debat in Nederland over de wenselijkheid van het werven in Duitsland zou geen rol hebben gespeeld bij de beslissing de actieve werving stop te zetten.⁴⁷

In tegenstelling tot Saxion Hogescholen probeert de Rijksuniversiteit Groningen steeds meer buitenlandse studenten aan te trekken. De universiteit zet gericht studenten in om een positief beeld van Nederland te schetsen, informatie te verstrekken over de eigen universiteit en om Duitse studenten voor de universiteit te werven. Ook worden bijeenkomsten georganiseerd met het oog op kennisuitwisseling op het gebied van internationalisering. Voor de docenten is een

⁴² Trouw.nl, 'Integratie Duitse studenten op Nederlandse universiteit faalt', 23 juli 2010

⁴³ Trouw.nl, 'Integratie Duitse studenten op Nederlandse universiteit faalt', 23 juli 2010

⁴⁴ ANP, 15-06-2007, URL:

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/850542/2007/06/15/Duitse-studenten-steeds-vaker-naar-Nederland.dhtml>

⁴⁵ Jan Medendorp, Hogeschoolmagazine Sax, URL: <http://www.saxion.alumni-net.nl/nieuwsitem.asp?id=99&item=149>

⁴⁶ Transfer, 19-08-2011, URL: <http://www.transfermagazine.nl/nieuws/onderwijs/saxion-stopt-actief-werven-in-duitsland>

⁴⁷ Transfer, 19-08-2011, URL: <http://www.transfermagazine.nl/nieuws/onderwijs/saxion-stopt-actief-werven-in-duitsland>

ambassadeursrol weggelegd: zij moeten de voordelen van het Nederlandse onderwijs met overtuiging brengen om buitenlandse studenten enthousiast te maken voor een studie in Nederland.⁴⁸

Hogescholen en universiteiten kunnen marketingbureaus, zoals het bedrijf Border Concepts of EDU-CON inhuren om voor hen studenten in het buitenland te 'werven'. Deze onderwijsmarketeers nemen een tussenpositie in tussen de Duitse studenten en de Nederlandse hogescholen en universiteiten. Border Concepts profileert zichzelf als modern en innovatief adviesbureau voor onderwijsmarketing, dat gespecialiseerd is in het werven van bachelor- en masterstudenten afkomstig uit Duitsland. Ook EDU-CON (Strategic Education Consulting GmbH) bemiddelt tussen de Duitse markt en instellingen, zoals Fontys Venlo, Stenden, Avans, Windesheim, de Radboud Universiteit Nijmegen en de Universiteit van Amsterdam. "*Studieren in Holland*", een initiatief van EDU-CON, dat erop gericht is Duitse studenten voor Nederlandse onderwijsinstellingen te werven, organiseert in samenwerking met verschillende Berufs- Informations-Zentren (BIZ) tal van infobeurzen over studeren in Nederland. Op deze infobeurzen die in 2011 onder andere in Hildesheim, Oldenburg, Oberhausen en Recklinghausen plaatsvinden, zullen verschillende Nederlandse hogescholen en universiteiten vertegenwoordigd zijn. Instellingen met een stand in 2011 zijn: Avans, Fontys Hogescholen Venlo, de Hanzehogeschool Groningen, Stenden Hogeschool, de Universiteit Twente en het Windesheim Honours College, de Universiteit Utrecht, de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Maastricht, de Radboud Universiteit Nijmegen en de Universiteit Wageningen.

3.2 Het belang van het aantrekken van Duitse studenten

Wat is het belang van het aantrekken van buitenlandse, dan wel Duitse studenten? Heeft de werving van Duitse studenten (financiële) voordelen voor de Nederlandse onderwijsinstellingen?

Duitse studenten worden aangetrokken, omdat ze bijdragen aan een internationale leeromgeving. Deze international classroom is van groot belang voor het ontwikkelen van de internationale competenties van Nederlandse studenten. Duitse studenten stimuleren de internationale omgeving en vormen een goede aanvulling voor het Nederlands onderwijs.⁴⁹ Daarnaast zouden jongeren door uitwisselingsprogramma's hogere cijfers halen.⁵⁰ Volgens Sander van Eijnden zouden buitenlandse studenten vaak zeer gemotiveerd zijn en voor een studie in een ander land een extra stapje willen zetten. Duitse studenten lijken zodoende een positieve invloed te hebben op de onderwijskwaliteit.⁵¹ De komst van de Duitse studenten naar Nederland is een positieve ontwikkeling voor die onderwijsinstellingen die zich willen profileren als een instelling met internationaal karakter.

Daar komt bij dat de werving van Duitse studenten niet alleen een positieve invloed heeft op de onderwijskwaliteit, maar dat de instellingen bij een toename van het studentenaantal ook meer bekostiging ontvangen. Omdat het in Europa zo geregeld is dat de nationale overheid hoger onderwijs financiert voor EU-burgers, ontvangen universiteiten en hogescholen ook een bekostiging voor studenten uit het buitenland, per student jaarlijks ongeveer €6.000. De actieve

⁴⁸ RuG, 'Er gaat niets boven Groningen. Strategisch Plan: De RUG en Internationalisering met allure'

⁴⁹ Internationaliseringsagenda 'Het Grenzeloze Goed', pag. 6-7

⁵⁰ Nu.nl, 07-07-2008, URL: <http://www.nu.nl/algemeen/1644498/duitse-student-kost-nederland-miljoenen.html>

⁵¹ Nu.nl, 07-07-2008, URL: <http://www.nu.nl/algemeen/1644498/duitse-student-kost-nederland-miljoenen.html>

werving van Duitse studenten door Nederlandse onderwijsinstellingen is zodoende goed voor het instellingsbudget.

3.3 Bekostiging van Duitse studenten in Nederland

Welke financiële gevolgen heeft de grote instroom van Duitse studenten? Is een ander bekostigingssysteem met zicht op de bezuinigingen noodzakelijk?

De Nederlandse overheid neemt in de huidige bekostigingssystematiek haar verantwoordelijkheid voor de financiering voor het hoger onderwijs van EU-burgers. De toenemende aantallen Duitse studenten in het Nederlandse onderwijs oefenen hierdoor echter een toenemende druk uit op de Nederlandse bekostiging van het hoger onderwijs. De staat bekostigt de Duitse studenten in Nederland, terwijl de opbrengsten op korte termijn aan de instellingen toevallen.⁵² De vrees van Ferdinand Mertens is dat een ongereguleerde en ‘ongewild’ grote stroom Duitse studenten naar Nederland de relatie met Duitsland zal schaden, wanneer achteraf de rekening bij Duitsland zal worden gelegd. Wanneer Nederlandse onderwijsinstellingen actief Duitse studenten werven, is het volgens hem niet realistisch om van Duitsland een financiële compensatie te verlangen. Zolang de huidige manier van bekostiging echter gehandhaafd blijft, zal voor de instellingen de prikkel blijven bestaan om in Duitsland te werven.

Met de invoering van kostendekkend collegegeld in Europa zouden de financiële consequenties als gevolg van de onevenwichtige mobiliteit opgevangen kunnen worden. Het duurder maken van een studie voor een buitenlandse student door het verhogen van het collegegeld of door de instelling niet volledig te vergoeden voor een buitenlandse student (afremmen werving) zou ook een optie zijn. Er wordt echter sterk getwijfeld aan de rechtsgeldigheid van deze maatregel.⁵³ Daarnaast lijken de maatregelen tegen buitenlandse studenten niet de beste oplossing voor de onderlinge verstandhouding tussen EU-lidstaten. Daar een mogelijk verrekeningsstelsel op Europees niveau niet haalbaar wordt geacht, moet gekeken worden, hoe Nederland optimaal zou kunnen profiteren van Duitse studenten die in Nederland hebben gestudeerd. Hierbij is een goed alumni-beleid van groot belang.

4. Samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse en Duitse onderwijsinstellingen

4.1 Onderwijssamenwerking in de Duits-Nederlandse grensregio's

Welke samenwerkingsverbanden zijn er tussen Nederlandse en Duitse onderwijsinstellingen? Hoe ziet de onderwijssamenwerking in de Duits-Nederlandse grensregio's eruit? Is er in de grensgebieden ook sprake van joint degrees of joint programmes?

Het Ministerie van OCW heeft op het moment geen specifiek Duitslandbeleid op het gebied van hoger onderwijs. Alles is gericht op Europese regelgeving wat betreft transparant onderwijs en vrij verkeer van personen. Het opzetten van binationale opleidingen met een bi-diplomering wordt momenteel aan de onderwijsinstellingen zelf overgelaten en wordt niet doelmatig vanuit de overheid gestimuleerd.

⁵² Ferdinand Mertens, “Ons aantrekkelijk hoger onderwijs... Internationalisering op zijn Nederlands”, 2010

⁵³ Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*, pag. 106

Volgens het rapport van de DAAD ‘*Wissenschaft weltoffen - Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland 2011*’ kwamen in het studiejaar 2010-2011 935 Duitse uitwisselingsstudenten naar Nederland.⁵⁴ Omgekeerd gingen er (2009-2010) 416 Nederlandse studenten voor een stage naar Duitsland en 367 voor een studie. In totaal waren er dus 783 Nederlandse studenten op uitwisseling in Duitsland.⁵⁵

Voor het middelbaar beroepsonderwijs zijn er twee mobiliteitsprogramma’s: Leonardo da Vinci en BAND. Het Leonardo da Vinciprogramma richt zich op het bevorderen van innovatie en is ingesteld door de Europese Commissie. In 2009 namen 2.761 leerlingen deel aan dit programma, waarvan 83 leerlingen betrokken waren bij een uitwisseling met Duitsland. Het bilaterale BAND-programma ondersteunt partnerschappen tussen Nederlandse en Duitse instellingen in het middelbaar beroepsonderwijs. In 2009 kende het BAND-programma 127 deelnemende leerlingen. Het aantal deelnemers is in de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven.⁵⁶

In het HBO is tussen sommige hogescholen, met name in de grensstreek, mede als gevolg van het grenslandenbeleid uit de jaren negentig, samenwerking tussen instellingen in de grensstreek op gang gekomen. Zo ontstond in 1997 het Duits-Nederlandse samenwerkingsverband van hogescholen EMOTIS: Enschede-Münster-Osnabrück Technologie-, Innovatie- en Studiecentrum. Drie hogescholen werkten onder deze vlag gezamenlijk aan de ontwikkeling van een binationaal opleidingsinstituut. Er bleken echter diverse juridische obstakels te zijn om daadwerkelijk te komen tot de gewenste bi-diplomerings. Een ander belangrijk obstakel bij het project was de ongelijkheid in studentenstromen: vanuit Duitsland is en was de belangstelling van studenten veel groter om in Nederland te gaan studeren dan andersom.⁵⁷

Het Companies’ and Universities’ Network Europe (CUNE) dat in 2002 van start ging en medio 2008 eindigde, was een project van EMOTIS, waarbij de binationale ontwikkeling van studieprogramma’s door de Fachhochschulen van Osnabrück en Münster en de Saxion Hogeschool Enschede gestimuleerd werd. De opleidingen moesten de basis gaan vormen voor een gezamenlijke, grensoverschrijdende hogeschool tussen de projectpartners. Er werd van zowel de Duits-Nederlandse bachelor- en masterprogramma’s als van de EUREGIO-hogeschool op lange termijn voordelen voor de regio verwacht, zoals een positief effect op de werkgelegenheid.⁵⁸

De samenwerking tussen universiteiten heeft, enkele uitzonderingen daargelaten, vaak nog weinig om het lijf. De universiteiten van Noordoost Nederland, de Radboud Universiteit Nijmegen, de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Twente en Wageningen University, gaan nauwer samenwerken op het gebied van onderwijs en onderzoek. De Duitse universiteiten in de grensstreek, Duisburg-Essen, Münster en Oldenburg zullen in het samenwerkingsproces nadrukkelijk worden betrokken.⁵⁹

⁵⁴ DAAD, *Wissenschaft weltoffen - Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland 2011*, pag. 27

⁵⁵ Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*, pag. 60,62

⁵⁶ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 16

⁵⁷ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 34

⁵⁸ Sigrun Nickel et al., “Joint degrees in de Europese ruimte voor hoger onderwijs”, 2009, pag. 8

⁵⁹ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 34, naar <http://universiteiten.1pt.nl/>

Enige voorbeelden van onderwijssamenwerking tussen universiteiten in de grensregio's zijn het Bachelor-Master-programma *Europe Across Borders*, een samenwerking tussen de Faculteit Bestuurskunde van de Universiteit Twente, het Centre for European Studies en het Institut für Politikwissenschaft van de Universiteit Münster. De universiteiten van Nijmegen en Münster hebben sinds 2010 de gezamenlijke binationale masteropleiding Nederland-Duitslandstudies. De studenten studeren de eerste twee semesters gezamenlijk in Nijmegen, de laatste twee in Münster. Wie de studie met succes afsluit, ontvangt zowel een Nederlandse als een Duitse mastertitel.⁶⁰ In 2010 zijn de Rijksuniversiteit Groningen, het Universitair Medisch Centrum Groningen en de Carl van Ossietzky Universiteit in Oldenburg tot een gezamenlijke opleiding geneeskunde overeengekomen: "De *European Medical School* is de eerste grensoverschrijdende geneeskunde-opleiding in Europa. Bovendien is het de enige geneeskunde-opleiding in Duitsland die is gebaseerd op de bachelor/master-structuur. De *European Medical School* biedt veertig studenten uit Oldenburg en veertig Groningse studenten geneeskunde de gelegenheid een deel van hun opleiding in Groningen of in Oldenburg te volgen. Als de studenten hun opleiding met succes afronden, ontvangen zij een Nederlands artsdiploma, dat in alle Europese landen wordt erkend. De Duitse studenten kunnen er bovendien voor kiezen om het Duitse staatsexamen af te leggen. De Carl van Ossietzky Universiteit gaat de bachelor- en masteropleiding ontwikkelen naar het model van het Groningse curriculum voor de opleiding tot arts. De samenwerking biedt Groningse studenten de mogelijkheid hun coschappen in Duitsland te lopen. Het is de bedoeling dat de opleiding start in 2012. [...] De *European Medical School* in Oldenburg wordt de enige medische faculteit in de regio Noordwest-Duitsland."⁶¹

4.2 Belemmeringen voor Nederlands-Duitse joint degrees

Zijn er belemmeringen voor het tot stand komen van Nederlands-Duitse joint degrees?

Hoewel Nederland sinds juli 2010 een wettelijke regeling kent die (inter)nationale joint degrees mogelijk maakt, zijn er nog een aantal problemen. Zo is een joint degree tussen een Nederlandse universiteit en HBO-instelling niet mogelijk, terwijl daar internationaal geen regels voor zijn opgesteld: daar geldt alleen dat het een samenwerking moet zijn tussen erkende instellingen. Ook op het gebied van de toelating tot de hogeschool bestaan grote verschillen. In Duitsland is het aantal studentenplaatsen per vakrichting veelal beperkt (numerus clausus), terwijl er in Nederland bijna geen capaciteitsbeperking is.

Verder zorgen de verschillen in de studieduur en de prestatie-eisen ervoor dat een Europese samenwerking tussen hogescholen wordt belemmerd. Zo moeten Nederlandse studenten meestal vier jaar studeren en 240 studiepunten vergaren om de titel bachelor op HBO-niveau te verkrijgen. Duitse hogescholen bieden daarentegen overwegend driejarige bacheloropleidingen aan, waarbij 180 studiepunten voldoende zijn. Omgekeerd duren de masteropleidingen aan

⁶⁰ Duitslandweb, 'Nieuwe master leidt Nederlands-Duitse experts op', 28-05-2009, URL:

<http://www.duitslandweb.nl/actueel/uitgelicht/2009/5/Nieuwe+master+leidt+Nederlands+Duitse+experts+op.html>

⁶¹ "Grensoverschrijdende samenwerking opleiding Geneeskunde Groningen en Oldenburg", URL:

<http://www.umcg.nl/NL/UMCG/Nieuws/Persberichten/Pages/GrensoverschrijdendesamenwerkingopleidingGeneeskundeGroningenenOldenburg.aspx>, 17-11-2010

Nederlandse hogescholen doorgaans niet meer dan een jaar, terwijl Duitse Fachhochschulen voor de mastertitel als voorwaarde stellen dat daarvoor een tweejarige studie wordt afgerond.⁶²

Daar komt bij dat de hogescholen door het invoeren van een joint-degree-programma met financiële nadelen geconfronteerd kunnen worden. In zowel Nederland als Duitsland geldt namelijk als voorwaarde voor publieke financiering van het studieprogramma dat studenten op de desbetreffende instelling moeten zijn ingeschreven. Het is voor een student echter niet mogelijk zich gelijktijdig bij meerdere hogescholen in te laten schrijven. Als gevolg hiervan zullen de studenten slechts in één land ingeschreven staan.⁶³ Het is voor instellingen gunstig als studenten in een joint degree-programma in oktober in Nederland ingeschreven zijn, want alleen dan tellen deze studenten mee voor de bekostiging. Daarnaast is er een uitstroombekostiging. Als een student zijn joint degree aan de Nederlandse instelling krijgt, telt deze ook mee voor de bekostiging. Het is dus voor de instellingen gunstig als studenten de eerste tijd van de joint degree in het buitenland doen en de laatste periode in Nederland.⁶⁴

5. Achterblijvende mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland

5.1 Nederlandse studenten in Duitsland

Hoeveel Nederlandse studenten studeren er aan Duitse universiteiten en hogescholen?

Volgens de gegevens van het Statistisches Bundesamt studeerden in het wintersemester van 2009-2010 1449 Nederlandse studenten aan Duitse hogescholen en universiteiten.⁶⁵ Deze cijfers betreffen alleen de diplomamobiele studenten. Wat studiepuntmobiliteit betreft gingen er 416 Nederlandse studenten voor een stage naar Duitsland en 367 voor een studie. In totaal waren er dus 783 Nederlandse studenten op uitwisseling in Duitsland.⁶⁶ Men kan er dus vanuit gaan dat er in het studiejaar 2009-2010 in totaal rond de 2200 Nederlandse studenten in Duitsland studeerden. Ten opzichte van de 24.750 Duitse studenten in Nederland is dit een groot verschil. Relatief gezien, als percentage van de totale bevolking, kan echter gezegd worden dat er twee keer zoveel Duitse studenten in Nederland studeren dan Nederlandse studenten in Duitsland.

Bij analyse van de aantallen Nederlandse studenten in Duitsland vanaf het studiejaar 1982-1983 tot en met 2009-2010 moet geconstateerd worden dat er vanaf 1982-1983 tot en met 1995-1996 sprake was van een toename. Vanaf het studiejaar 1996-1997 daalden de aantallen Nederlandse studenten aan Duitse onderwijsinstellingen echter zodanig dat Duitsland naar de vierde plaats afzakte van bestemmingslanden van Nederlandse studenten.⁶⁷ De meeste Nederlandse studenten zijn te vinden in het Verenigd Koninkrijk, gevolgd door België en de Verenigde Staten.

⁶² Euregio, 16-03-2009, URL: <http://www.euregio.nl/cms/publish/content/showpage.asp?pageid=580>

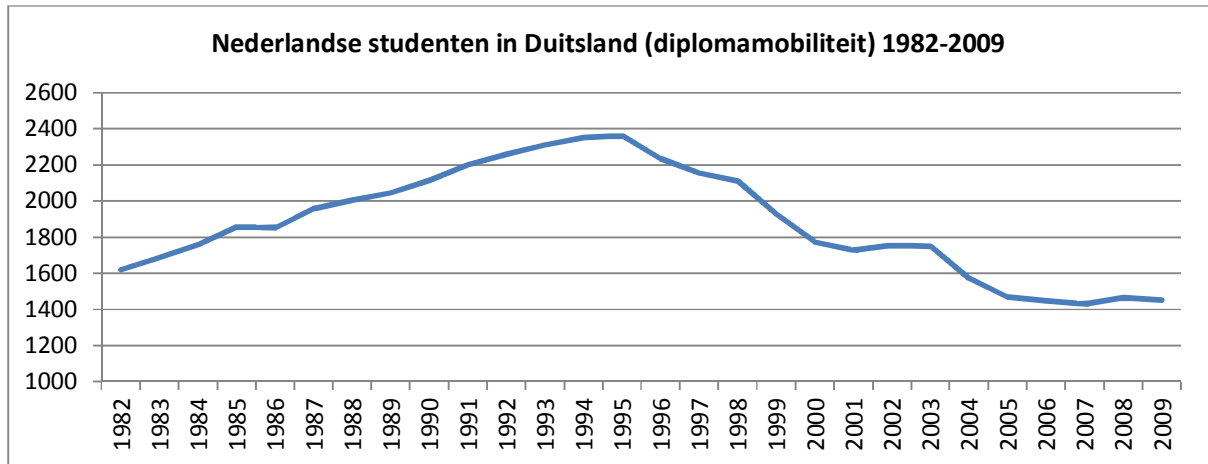
⁶³ Euregio, 16-03-2009, URL: <http://www.euregio.nl/cms/publish/content/showpage.asp?pageid=580>

⁶⁴ Nuffic, URL: <http://www.nuffic.nl/nederlandse-organisaties/docs/evenementen/jaarcongres-2010/verslagen/Verslag-WHW.pdf>

⁶⁵ Statistisches Bundesamt, "Niederländische Studierende im Wintersemester 2009/10 nach Hochschulen"

⁶⁶ Nuffic, *Mobiliteit in beeld 2011 – Internationale mobiliteit in het hoger onderwijs*, pag. 60,62

⁶⁷ Statistisches Bundesamt, "Niederländische Studierende nach Herkunftsland und Fächergruppe 1983-2009"

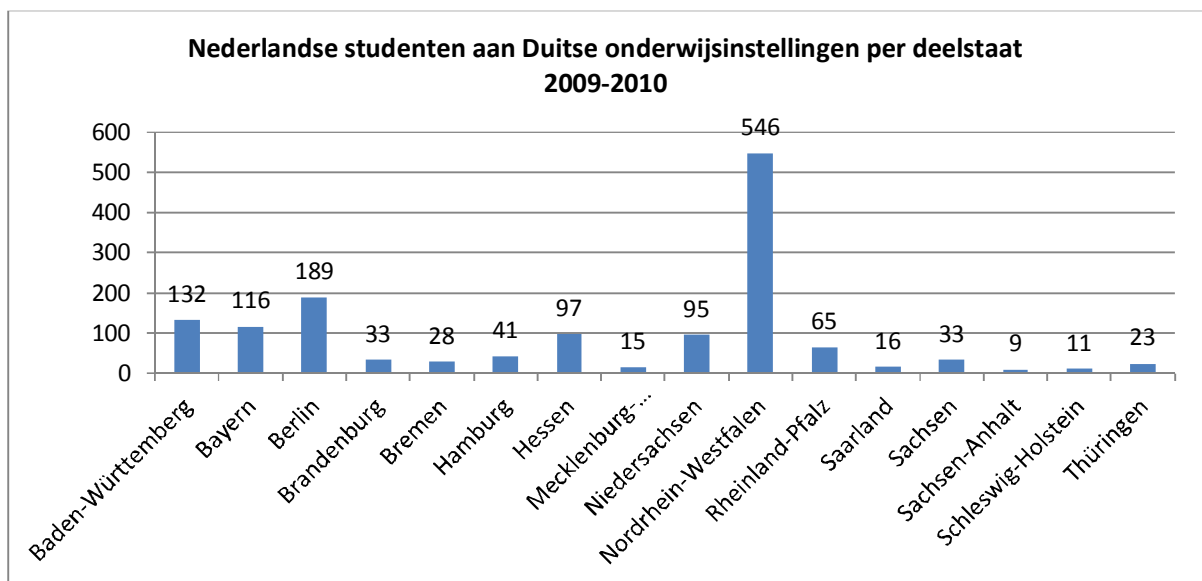


Bron: Statistisches Bundesamt, Niederländische Studierende nach Herkunftsland und Fächergruppe 1983-2009

5.2 Verspreiding van Nederlandse studenten in Duitsland

Welke onderwijsinstellingen hebben veel Nederlandse studenten? In welk deel van het land is er sprake van een relatief groot aandeel Nederlandse studenten aan Duitse onderwijsinstellingen en hoe kan dat verklaard worden?

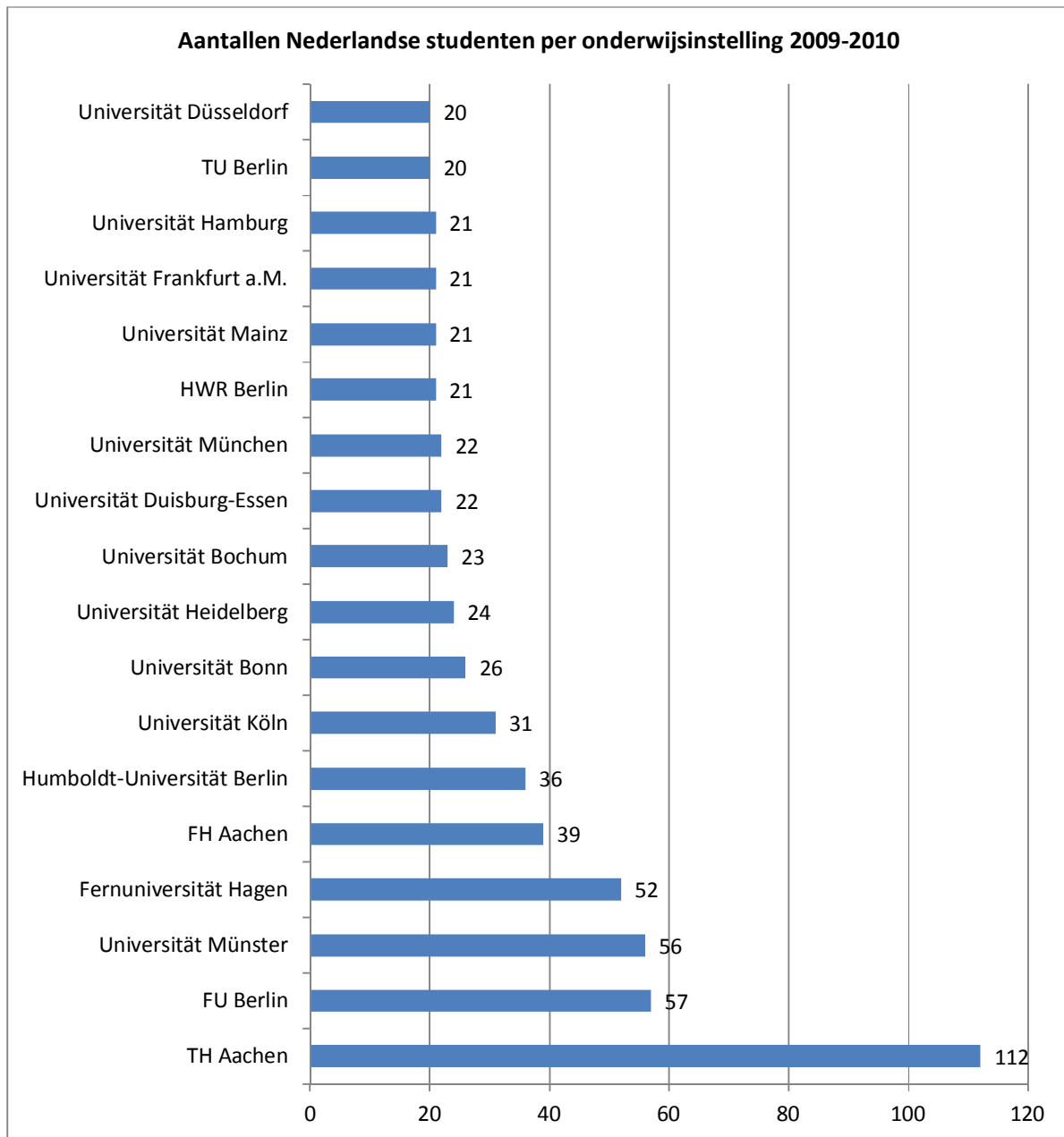
De meeste diplomamobiele Nederlandse studenten studeren in de deelstaat Nordrhein-Westfalen (546), gevolgd door de stadstaat Berlijn en de deelstaten Baden-Württemberg en Bayern.⁶⁸



Bron: Statistisches Bundesamt, Niederländische Studierende im Wintersemester 2009/10 nach Hochschulen

De meeste Nederlandse studenten studeerden aan de TH Aachen (112). Opvallend is het grote aantal Nederlandse studenten in Berlijn: FU Berlin (57), Humboldt-Universität Berlin (36), HWR Berlin (21) en TU Berlin (20)⁶⁹

⁶⁸ Statistisches Bundesamt, "Niederländische Studierende im Wintersemester 2009/10 nach Hochschulen"



Bron: Statistisches Bundesamt, Niederländische Studierende nach Hochschulen und Fächergruppe im Wintersemester 2009-2010

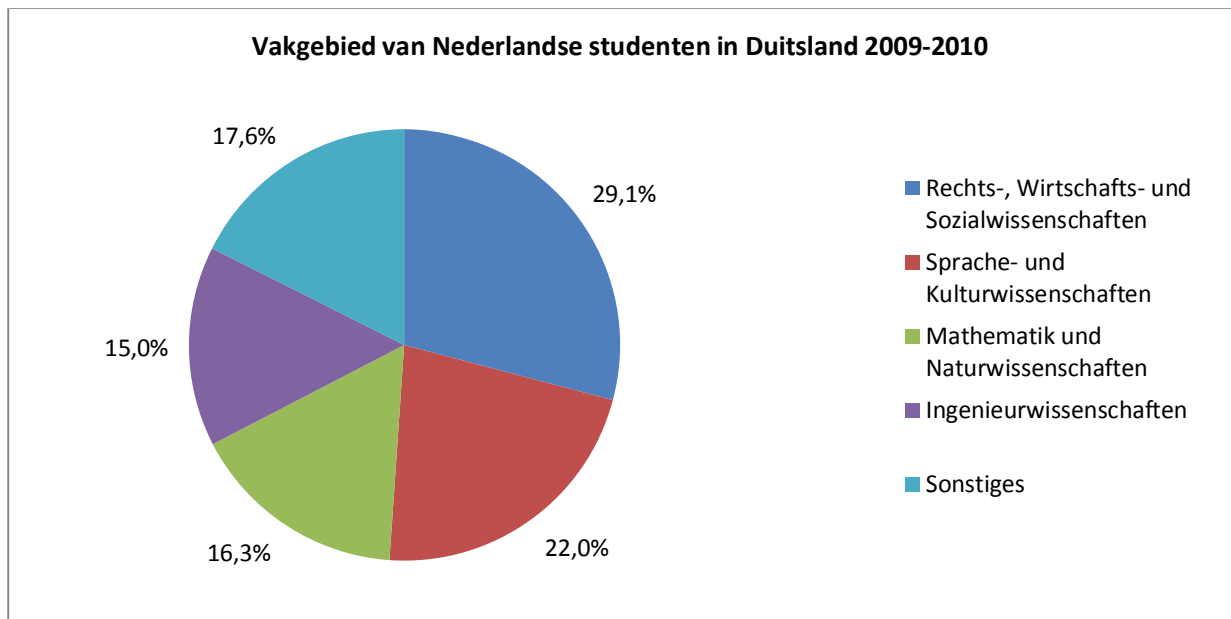
Het grootste aandeel Nederlandse studenten staat ingeschreven aan een onderwijsinstelling in voormalig West-Duitsland, zoals Berlijn, Baden-Württemberg, Bayern en Hessen. Universiteiten in het voormalige West-Duitsland staan in Nederland nog altijd beter aangeschreven dan de onderwijsinstellingen in het voormalige Oost-Duitsland. De betere financiële middelen van onderwijsinstellingen in West-Duitsland en de van oudsher gegroeide samenwerking tussen verschillende universiteiten zullen hier zeker een rol spelen.

⁶⁹ Statistisches Bundesamt, "Niederländische Studierende nach Hochschulen und Fächergruppe im Wintersemester 2009-2010"

5.3 Meest gekozen opleidingen door Nederlandse studenten

Wat studeren de Nederlandse studenten aan Duitse onderwijsinstellingen? Is er een reden dat deze opleidingen Nederlandse studenten aantrekken?

In het studiejaar 2009-2010 studeerden van de 1449 diplomamobiele studenten 422 *Rechts-, Wirtschafts- und Sozialwissenschaften*, 319 *Sprache- und Kulturwissenschaften*, 236 *Mathematik und Naturwissenschaften* en 217 *Ingenieurwissenschaften*.⁷⁰ De verschillen tussen het aantal Nederlandse studenten bij deze studierichtingen zijn gering. Er is dan ook geen duidelijke reden aan te wijzen, waarom deze studierichtingen door Nederlandse studenten worden gekozen.



Bron: Statistisches Bundesamt, Ausländische Studierende nach Herkunftsland und Fächergruppe des 1. Studienfachs

5.4 Belemmeringen voor Nederlandse studenten om in Duitsland te studeren

Zijn er belemmeringen voor Nederlandse studenten om in het buitenland en dan met name in Duitsland te studeren? (Te denken valt aan: toenemende tijdsdruk voor een studie in Nederland of beperkte beursmogelijkheden voor Nederlandse studenten.) Is Duitsland niet aantrekkelijk voor Nederlandse studenten?

Onder Nederlandse studenten is nog weinig bekend, dat zij studiefinanciering kunnen aanvragen voor een gehele opleiding in het buitenland. Van deze mogelijkheid wordt met name door het MBO relatief weinig gebruik gemaakt.⁷¹ Sinds 2007 is het echter voor Nederlandse studenten mogelijk hun studiefinanciering mee te nemen voor een volledige opleiding of een tijdelijke stage of studie in het buitenland.⁷²

⁷⁰ Statistisches Bundesamt, "Ausländische Studierende nach Herkunftsland und Fächergruppe des 1. Studienfachs"

⁷¹ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 20

⁷² Hiervoor gelden een aantal voorwaarden. De student moet de Nederlandse nationaliteit hebben, of drie van de zes jaar voorafgaand aan het vertrek in Nederland hebben gewoond. De student mag niet ouder zijn dan dertig jaar en de buitenlandse opleiding moet aan de voorwaarden voor meeneembaarheid voldoen. Dat houdt in dat de buitenlandse

Als tweede mogelijke belemmering om een studie in het buitenland te volgen, worden vaak de beperkte beursmogelijkheden genoemd. Nederlandse studenten zouden extra gestimuleerd worden om in het buitenland te studeren, wanneer zij dankzij een beurs de mogelijkheid geboden krijgen om financieel gezeurd in het buitenland te kunnen studeren. Daarnaast verschillen de deelnamecondities van land tot land, waardoor de nationale beleidsmaatregelen en het actuele onderwijsklimaat van een land een directe invloed hebben op de keuze van studenten.

Voor de achterblijvende interesse van Nederlandse studenten aan Duitsland wordt door het Nuffic als belangrijke reden genoemd dat Duitsland minder onderdeel uitmaakt van de jeugdcultuur dan bijvoorbeeld Engeland of Spanje.⁷³ Deze trend van Angelsaksisering zou een remmende werking hebben op de interesse van Nederlandse studenten aan Duitsland. Volgens het *'Belevingsonderzoek Duits'* van het Duitsland Instituut in Amsterdam zeggen maar liefst 71% van alle ondervraagde middelbare scholieren 'niets' met Duitsland te hebben. Er zou sprake zijn van een doorgesloten normalisatie: er is geen interesse meer voor het buurland.⁷⁴

5.5 Aanbevelingen voor het vergroten van de mobiliteit van Nederlandse studenten

Hoe kan de mobiliteit van Nederlandse studenten vergroot worden?

Het is van belang de internationale competenties van Nederlandse studenten te versterken. Dit kan door de Nederlandse studenten een gehele of een gedeelte van hun opleiding in het buitenland te laten volgen of door het creëren van een internationale leeromgeving. Om het voor Nederlandse studenten aantrekkelijker te maken in het buitenland te studeren, zullen de opleidingen in het buitenland voor Nederlandse studenten toegankelijk moeten zijn, de Nederlandse studenten moeten de overstap naar het buitenland financieel kunnen maken en er moet duidelijkheid zijn wat betreft de eisen van een te volgen opleiding in het buitenland.

Het vergroten van de mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland begint al bij het opwekken van interesse voor Duitsland onder scholieren. Dit kan gebeuren door op middelbare scholen goede voorlichting te geven over Duitsland. Een belangrijke rol is hier weggelegd voor het vak Duits. Om zowel de Duitse taal als het land voor scholieren aantrekkelijk te maken, is goed onderwijs van groot belang. Uit het *'Belevingsonderzoek Duits'* komt naar voren dat scholieren graag zien dat er in het onderwijs meer aandacht wordt besteed aan 'kennis van het land, de Duitse cultuur en de actuele ontwikkelingen in Duitsland'.⁷⁵ Ook het kijken naar Duitstalige films of het luisteren naar Duitse muziek wordt onder leerlingen erg gewaardeerd. Van de docenten wordt verwacht een deel van de lessen regelmatig in de doeltaal te verzorgen. Deze verbeteringen van het onderwijs zouden ervoor kunnen zorgen dat de interesse in de Duitse taal en Duitsland wordt opgewekt en het land voor leerlingen concreter wordt gemaakt.

Nederlandse studenten scoren over het algemeen 'gemiddeld' als het gaat om het gedeeltelijk volgen van een studie in het buitenland. Het aantal Nederlandse studenten dat echter aan het Europese Erasmus-programma deelneemt, stagneert. Verder scoren de Nederlandse studenten

opleiding erkend moet zijn door de eigen buitenlandse overheid en naar inhoud en niveau vergelijkbaar moet zijn met een erkende Nederlandse voltijdse opleiding binnen het hoger onderwijs.

⁷³ Berenschot, *Belangrijke buur, blinde vlek*, 2010, pag. 22, 54

⁷⁴ Duitsland Instituut Amsterdam, 'Belevingsonderzoek Duits 2010'

⁷⁵ Duitsland Instituut Amsterdam, 'Belevingsonderzoek Duits 2010'

heel laag als het gaat om het volgen van de gehele studie buiten Nederland. Slechts 2,3% van de Nederlandse studenten volgt een gehele opleiding in het buitenland.⁷⁶ Om de grensmobiliteit van Nederlandse studenten met Duitsland te vergroten, is voorlichting over het onderwijssysteem in Duitsland en de mogelijkheden op de Duitse arbeidsmarkt erg belangrijk. Daarnaast is het van belang onderwijssamenwerking in de grensregio's, zoals gezamenlijke leergangen of joint degrees, te blijven stimuleren. Het is van belang dat universiteiten zich ten doel stellen het niveau van het verblijf van de Nederlandse studenten verder te verbeteren. Daarnaast zou een betere samenwerking tussen Nederlandse onderwijsinstellingen en bedrijven in Duitsland Nederlandse studenten meer kansen bieden op de Duitse arbeidsmarkt. Ook het aanbieden van een stage in Duitsland tijdens de Nederlandse studie, of de mogelijkheid een deel van de opleiding bij een Duits bedrijf te kunnen volgen, zou de Nederlandse student veel mogelijkheden bieden.

Om de internationalisering van Nederlandse studenten te bevorderen zouden ten slotte de beursmogelijkheden vergroot moeten worden. Het voornemen van het kabinet om de overheidssubsidies voor het Huygens Scholarship Programme stop te zetten, is in dit kader geen wenselijke ontwikkeling. Ook is goede voorlichting over bijvoorbeeld meeneembare studiefinanciering noodzakelijk. Een oplossing voor de verschillende deelnamecondities, zal echter op Europees niveau gezocht moeten worden.

6. Conclusies en aanbevelingen

Voor de eerstvolgende jaren is er een toenemende stroom Duitse studenten naar Nederland te verwachten. Hiervoor zijn een aantal redenen aan te wijzen. Naast de praktische redenen, zoals de afstand tot de onderwijsinstellingen, het grote en goede aanbod van opleidingen en een andere procedure wat betreft de numerus clausus, zijn ook de werk- en leeromstandigheden aan Nederlandse onderwijsinstellingen bijzonder aantrekkelijk voor Duitse studenten. Meer structurele oorzaken voor de grote instroom van Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen, zijn de capaciteitsproblemen van Duitse onderwijsinstellingen, mede als gevolg van de onderwijshervorming, en de actieve wervingscampagnes van Nederlandse onderwijsinstellingen.

De Duitse studenten studeren veelal aan die Nederlandse instellingen, die zich actief op de Duitse markt richten. De meest genoten opleidingen zijn in het Wetenschappelijk Onderwijs Psychologie en in het Hoger Beroeps Onderwijs Sociaalpedagogische Hulpverlening. Ook opleidingen uit het vakgebied Economie en internationale opleidingen zijn populair onder Duitse studenten.

Duitse studenten hebben in eerste instantie geen financieel voordeel van hun verblijf in Nederland. Ze kunnen enerzijds beroep doen op de Nederlandse studiefinanciering, maar betalen anderzijds ook het wettelijk collegegeld aan de Nederlandse instelling, dat hoger is dan in Duitsland. De meeste Duitse studenten wonen tijdens hun studie in Nederland, maar keren na hun afstuderen vrijwel altijd terug naar Duitsland.

⁷⁶ Internationaliseringsagenda 'Het Grenzeloze Goed'

Universiteiten en hogescholen ontvangen van de overheid een bekostiging voor studenten uit het buitenland. Deze manier van bekostiging is een prikkel voor instellingen actief in Duitsland te werven. De toenemende aantallen Duitse studenten in het Nederlandse onderwijs betekenen echter ook een toenemende druk op de Nederlandse bekostiging van het hoger onderwijs.

6.1 Alumnibeleid

Om Nederland te laten profiteren van de aanwezigheid van Duitse studenten, is het van belang via stimuleringsmaatregelen een deel van de Duitse alumni voor de Nederlandse kenniseconomie te behouden. De overheid zou kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van een beter alumnibeleid. Allereerst is het van belang het alumni-netwerk van Duitse studenten die in Nederland gestudeerd hebben in kaart te brengen. De oprichting van een alumni-kring zou positief kunnen bijdragen aan zowel de grensoverschrijdende samenwerking in het bedrijfsleven, als aan de Nederlandse kenniseconomie. Een volgende stap is de organisatie van een aantal alumni-evenementen, waarbij Duitse studenten de mogelijkheid geboden wordt om met het Nederlandse bedrijfsleven en de Nederlandse cultuursector in contact te komen of te blijven. Het postennet zou als platform kunnen dienen voor deze bijeenkomsten. Door contact te houden met de Duitse alumni die in Nederland hebben gestudeerd, zou de onevenwichtige grensmobiliteit ten goede kunnen worden benut. Om Duitse studenten die weer in Duitsland woonachtig zijn, op de hoogte te houden van de ontwikkelingen in Nederland en in het Nederlandse bedrijfsleven, zou een centraal verstuurd elektronische nieuwsbrief een geschikt medium kunnen zijn. Vooralsnog is het van belang in contact te komen met potentiële deelnemers (in het Nederlands bedrijfsleven) voor wie de Duitse alumni iets zouden kunnen betekenen. De mogelijkheid dat Duitse studenten ook na hun afstuderen aan de Nederlandse economie en aan het Nederlandse culturele leven zouden kunnen bijdragen, moet zeker nader worden onderzocht.

6.2 Binationale opleidingen

De mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland is redelijk als men deze als percentage ziet van de totale bevolking en dit vergelijkt met de aantallen Duitse studenten die in Nederland studeren. Toch neemt de grensmobiliteit laatste jaren steeds verder af. Om de internationale competenties van Nederlandse studenten te versterken, is het van belang de Nederlandse studenten ofwel in een internationale leeromgeving te laten studeren, ofwel te stimuleren een gehele of een gedeelte van hun opleiding in het buitenland te volgen. Hierbij zal gekeken moeten worden naar mogelijkheden, waarvan beide landen kunnen profiteren, zoals binationale opleidingen. Gezien de onduidelijkheden op het gebied van joint degrees is het belangrijk dat de overheid een duidelijk beleid opstelt, wat wettelijk voor zowel binnenlandse als buitenlandse joint degrees wordt voorgeschreven. Daarnaast is het voor de instellingen zinvol vooraf bindende afspraken te maken over de bijdrage van de deelnemende instelling aan het gezamenlijke studieprogramma.

6.3 Interesse voor Duitsland

Het stimuleren van de uitgaande mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland zal op twee niveaus moeten plaatsvinden. Enerzijds zullen overheid en onderwijsinstellingen een studie in het buitenland moeten bevorderen door de praktische belemmeringen weg te nemen. Hierbij valt te denken aan betere beursmogelijkheden gesteund door subsidies vanuit de overheid en het bevorderen van de toegankelijkheid van Duitse opleidingen door een betere

onderwijssamenwerking tussen Nederlandse en Duitse instellingen. Aan de andere kant zal de mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland niet toenemen, wanneer de studenten zich niet verbonden voelen met Duitsland. Om de verminderde interesse van Nederlandse studenten voor Duitsland tegen te gaan, zal er in het Nederlandse onderwijs meer aandacht besteed moeten worden aan de veelzijdigheid van Duitsland. Het is van belang dat de overheid initiatieven stimuleert en ondersteunt die Duitsland en de Duitse taal onder Nederlandse scholieren en studenten levend proberen te houden. Een grotere interesse voor Duitsland zal ook de uitgaande mobiliteit van Nederlandse studenten positief beïnvloeden.

7. Bijlagen

7.1 Verslag symposium “Grensverleggend hoger onderwijs”

23 augustus 2011, Karel V, Utrecht

Samenvatting

Er is geen sprake van een ‘Duitse kwestie’, wel worden vraagtekens gesteld bij de bekostiging van Duitse studenten uit publieke middelen. Het probleem van een onevenwichtige mobiliteit zou niet liggen bij de grote instroom van Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen, maar bij de achterblijvende mobiliteit van Nederlandse studenten naar het buitenland. Voor de regulering van de toename van Duitse studenten in Nederland is er echter wel behoefte aan een duidelijk internationaliseringsbeleid. Daar een mogelijk verrekeningssysteem op Europees niveau niet haalbaar wordt geacht, moet gekeken worden, hoe Nederland optimaal kan profiteren van het feit dat zoveel Duitse studenten in Nederland hebben gestudeerd. Er zal gekeken moeten worden welke rol de overheid hierbij zal kunnen innemen.

Inleiding

Naar aanleiding van het in augustus 2011 verschenen rapport *Mobiliteit in Beeld 2011* (MiB) is door de Nuffic een bijeenkomst georganiseerd voor hoger onderwijsbestuurders, politici, deskundigen en ambtenaren. Zwaartepunt van het symposium was de grensmobiliteit in het hoger onderwijs en dan met name de toenemende instroom van Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen en de achterblijvende mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland. Daar de opvattingen over de wenselijkheid van de grote inkomende mobiliteit van Duitse studenten ver uiteen lopen, bood het symposium een platform voor de belanghebbende partijen hierover met elkaar in discussie te komen. Centraal stond de vraag wat de grote instroom van Duitse studenten voor Nederland betekent en of de toenemende inkomende mobiliteit van Duitse studenten als gewenste ontwikkeling kan worden gezien. Ook werd er overlegd over mogelijke actiepunten en maatregelen.

Probleemstelling: een Duitse kwestie?

Openings spreker Ferdinand Mertens, oud-topambtenaar van het ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en samen met de toenmalige minister Jo Ritzen grondlegger van het grenslandenbeleid, uitte zijn zorgen over de Nederlandse aanpak van internationalisering in het hoger onderwijs. De toenemende aantallen Duitse studenten in het Nederlandse onderwijs zou een toenemende druk uitoefenen op de Nederlandse bekostiging van het hoger onderwijs. Mertens toonde zich verontwaardigd over de paradox dat de internationalisering van het hoger onderwijs enerzijds uit publieke middelen betaald wordt en dat de Nederlandse onderwijsinstellingen Duitse studenten anderzijds actief werven. Zo betaalt volgens Mertens de staat, en indirect de belastingbetaler, de import van Duitse studenten, terwijl de opbrengsten op korte termijn aan de instellingen toevallen. De internationalisering van het hoger onderwijs gaat volgens Mertens gepaard met veel kosten, maar met hoogst speculatieve opbrengsten. Mertens vreest daarom voor de afname van het maatschappelijk draagvlak voor het hoger onderwijs. De reden die de onderwijsinstellingen voor de beoogde internationalisering geven, is volgens Mertens het bevorderen van de handelsbetrekkingen; internationalisering van het onderwijs zou

belangrijk zijn voor “BV Nederland”. Deze “zelfopgelegde doelstellingen” zijn de tweede zorg van Mertens. De doelen zijn echter een zaak van de Nederlandse overheid en niet die van de instellingen. Het buitenlands economisch beleid wordt immers in Den Haag gemaakt, aldus Mertens. Een ongereguleerde en ‘ongewild’ grote stroom Duitse studenten naar Nederland zou bovendien de relatie met Duitsland kunnen schaden. Het binnenhalen van Duitse studenten door instellingen noemt Mertens zowel een door de instellingen nagestreefde ‘gewilde onevenwichtigheid’ als een ‘onbeheersbaar proces’. Volgens hem is het door de actieve werving van onderwijsinstellingen ondenkbaar de rekening achteraf bij Duitsland te leggen. Vanuit Mertens’ perspectief zou de bekostiging van de studentenstromen in de toekomst een groot probleem kunnen worden in de verhouding met Duitsland.

Mertens gaf te kennen, de actieve werving van Duitse studenten te willen laten stopzetten. Verder wil hij dat er in Nederland geen opleidingen meer in het Duits aangeboden worden, als daar geen overtuigende gronden voor zijn. Het internationaliseringsbeleid voor het hoger onderwijs zou volgens Mertens naar doel en vorm bepaald moeten worden. Mertens wil hiervoor meer regulering vanuit de overheid.

Reactie HBO-raad: internationalisering dient grensmobiliteit

Mw. Guusje ter Horst, voorzitter van de HBO-raad, stelde in haar reactie op Mertens juist voorstander te zijn van meer internationalisering, vooral in de Euregio’s: die regio’s die nauw samenwerken met het buitenland. Als uitgangspunt ziet zij Nederland als onderdeel van Europa: grensmobiliteit zou volgens Ter Horst goed zijn voor de ontwikkeling van het grensgebied. Een toenemende internationalisering zou zowel een meerwaarde hebben voor Nederlanders als voor de buitenlandse studenten die naar Nederland komen. Grensmobiliteit is volgens Ter Horst een goede zaak, mits dit effectief gebeurt. Duitstalige opleidingen in Nederland voor Duitse studenten keurt zij om die reden af. Er moet bij grensmobiliteit volgens haar sprake zijn van uitwisseling. De norm van het aantal Duitse studenten in Nederland wordt volgens Ter Horst echter nog lang niet overschreden. Wel vraagt ze zich af aan wie het is, deze norm uiteindelijk te bepalen.

Reactie OCW:

Dhr. Ron Minnee, directeur van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, verwijst naar de recent gestelde kamervragen en stelt dat de ontwikkeling zeker vragen oproept. Volgens hem is het verstandig over de doelstellingen en de actieve werving na te denken. Kwalitatieve doelstellingen zouden bij de werving voorop moeten staan. Minnee erkent dat het internationaliseringsbeleid op dit moment onduidelijk is.

Reactie VSNU:

Volgens dhr. Sybold Noorda, voorzitter van het VSNU, moet gekeken worden naar de Europese situatie. Volgens hem is er in de meeste Europese landen sprake van een nationaal gericht beleid voor het hoger onderwijs. Duitsland zou wat betreft het onderwijs een andere kijk hebben op het buitenland. Het voorbeeld dat Noorda hierbij aanhaalt, is de Duitse organisatie DAAD (Einrichtung zur Förderung des internationalen akademischen Austauschdienstes). Het gevolg van een instelling als de DAAD en van een goed georganiseerde samenwerking van het Duitse hoger onderwijs met het buitenland is volgens Noorda een grote uitgaande mobiliteit van Duitse

studenten, zo ook de mobiliteit naar Nederland. Noorda pleit ook voor een gerichte en meer expliciete aanpak van het beurzenstelsel in Nederland. De reden daarvoor ziet hij in het Bologna-proces. De landen zijn volgens Noorda gebonden aan Europese regelgeving wat betreft transparant onderwijs en vrij verkeer van personen, terwijl bij grensmobiliteit lokale omstandigheden van toepassing zijn: de overheid neemt de kosten van het hoger onderwijs van EU-burgers. Volgens Noorda heerst er in Brussel een moeilijk te doorbreken taboe op het regelen van het hoger onderwijs. Noorda concludeert dat er zowel in Europees als in Nederlands kader struispolitiek bedreven wordt met betrekking tot de voorwaarden van grensmobiliteit. Als reden voor de grote instroom Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen noemt Noorda de goede kwaliteit van de Nederlandse onderwijsinstellingen. De vraag die er volgens hem echt toe doet, is waarom zo weinig Nederlandse studenten in Duitsland studeren.

Reactie Duitsland Instituut Amsterdam:

Dhr. Ton Nijhuis, directeur van het Duitsland Instituut Amsterdam, verwondert zich over de discussie rondom de bekostiging van Duitse studenten. In Europees perspectief zou Nederland volgens Nijhuis helemaal niet zoveel buitenlandse studenten bekostigen. Volgens Nijhuis zou de bekostiging van Duitse studenten niet onderwerp van discussie moeten zijn, maar de vraag waarom er zo weinig andere buitenlandse studenten in Nederland studeren. Nijhuis erkent de negatieve effecten van het huidige bekostigingssysteem, waarin de onderwijsinstelling geld per student toegewezen krijgt, maar benadrukt dat ook over de baten moet worden nagedacht. Nederland zou volgens Nijhuis wel degelijk aan Duitse studenten kunnen verdienen. De kansen worden volgens Nijhuis echter nog niet optimaal benut: door een slecht alumni-beleid zouden veel Duitse studenten die in Nederland gestudeerd hebben weer uit het oog verloren worden. Door contact te houden met Duitse studenten na hun afstuderen, zouden deze studenten later daadwerkelijk iets voor Nederland kunnen betekenen. De onevenwichtige financiering zou volgens Nijhuis hiermee deels opgevangen kunnen worden.

Reactie Hogescholen en Universiteiten:

Uit de presentatie van Mw. K. Baele, lid van het College van Bestuur van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, komt naar voren dat de actieve werving van Duitse studenten een onderwijskundig motief heeft en daarop gericht is studenten op een internationale arbeidsmarkt voor te bereiden. Baele noemt hierbij een aantal perspectieven. Allereerst noemt ze de instellingsstrategie: instellingen zijn regionaal georiënteerd en instellingen dicht bij de grens zullen vanwege dit 'halve achterland' en volgens het principe van 'vrij verkeer van goederen en diensten' grensoverschrijdend te werk gaan. Het tweede perspectief is van onderwijskundige aard. De opleidingen die in het Duits worden aangeboden (drie in de zorg en één voor de lerarenopleiding Duits), zijn volgens Baele een middel en geen doel voor internationalisering. Een grensinstelling heeft volgens Baele een maatschappelijke verantwoordelijkheid en moet de studenten opleiden voor de arbeidsmarkt in de Euregio. Of dat in Nederland of in Duitsland zal zijn, speelt volgens Baele hier geen rol. Het derde en economische perspectief betreft het standpunt dat het onbekostigd toelaten van Duitse studenten in Nederland geld zal opbrengen. Duitse studenten zullen volgens Baele tijdens hun studie in Nederland veel geld uitgeven. Daarnaast zouden de studenten een uitstekende basis vormen voor de toekomst en positief uitwerken op de handelsbetrekkingen tussen beide landen. Het probleem is volgens Baele de scheefgroei aan Nederlandse kant: er studeren volgens haar te weinig Nederlandse studenten in Duitsland.

Volgens dhr. Martin Paul, voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit Maastricht, is internationalisering goed voor BV Nederland en moet Nederland juist blij zijn met de grensmobiliteit. Men zou volgens Paul wel in ogenschouw moeten nemen vanuit welke context de mobiliteit plaatsvindt. De kosten van Duitse studenten in Nederland wegen volgens Paul niet op tegen de baten. De Duitse studenten zouden volgens zijn berekeningen Nederland veel geld opleveren.

Discussie: hebben we behoefte aan een internationaliseringsbeleid?

In de discussie werd overeengekomen dat er op dit moment geen duidelijk internationaliseringsbeleid is. Uit de reactie van dhr. R. van Rosmalen, Hogeschool Zuyd, bleek dat een onduidelijk beleid mogelijk een probleem zal kunnen vormen voor de onderwijsinstellingen. De grote zelfregulering van de onderwijsinstellingen komt volgens Van Rosmalen voort uit het “halve beleid” van de Nederlandse overheid. Onderwijsinstellingen zouden volgens hem de ruimte hebben gekregen zelf hun beleid te bepalen. Als de overheid het hier niet mee eens is en achteraf opeens zou blijken dat er een probleem is, zoals mogelijk nu bij ‘de Duitse kwestie’, dan zullen de onderwijsinstellingen er volgens Van Rosmalen onterecht op worden aangesproken. Volgens Van Rosmalen dienen er over regulering duidelijke afspraken worden gemaakt. Hierbij doelt Van Rosmalen niet op algemene afspraken, maar op afspraken per instelling en/of regio.

Dhr. Minnee stemde hiermee in en stelt dat voorkomen moet worden dat later blijkt dat de toestroom van Duitse studenten ongewenst blijkt te zijn. Minnee stelde ook positief te staan tegenover beleidsafspraken wat betreft de internationaliseringsstrategie. Volgens Mertens zouden deze afspraken dan wel in de vorm van beheersbare parameters gemaakt moeten worden. Baele stelde tegen tegen elke vorm van Europese afspraken te zijn; deze zouden volgens haar de internationalisering slechts afremmen. Dhr. Sander van den Eijnden, algemeen directeur van het Nuffic, stelde ten slotte dat de overheid wel degelijk een normenkader nodig heeft. Hierbij zou bijvoorbeeld gekeken moeten worden naar het beoogde profiel van een onderwijsinstelling.

Volgens dhr. Noorda is de gemengde ‘international classroom’ een gezonde ontwikkeling. Een samenleving zou volgens Noorda niet leven wanneer deze niet internationaal verknoopt is. De kwaliteit van het aangeboden onderwijs moet volgens de meeste aanwezigen echter voorop staan. Noorda benadrukt dat Nederland het potentieel van het buitenland beter moet benutten. Zo pleit hij ervoor om kwalitatief goede studenten (voor bijvoorbeeld technische studies) naar Nederland te halen.

Conclusies

De voorlopige conclusies werden door dhr. A.P. van der Mei, universitair docent van de Universiteit Maastricht, als volgt geformuleerd: er gaan te weinig Nederlandse studenten naar het buitenland en omgekeerd vinden weinig buitenlandse studenten hun weg naar Nederland. Men zou volgens hem zelfs kunnen veronderstellen dat dit aantal nog door Duitse studenten ten goede wordt gecompenseerd. Concluderend is er aldus Van der Mei geen sprake van een ‘Duitse kwestie’. De onevenwichtigheid van de mobiliteit zou eerder een ‘Nederlandse kwestie’ genoemd kunnen worden. Dat onderwijsinstellingen hun ‘studententekort’ ten gevolge van het ‘halve achterland’ compenseren door studenten uit Duitsland te werven, is volgens Van der Mei slechts een kostenprobleem.

Mertens bleef van mening dat dit een te eenvoudige conclusie is en wijst erop dat de bekostiging wel degelijk een groot probleem is. De onderwijsinstellingen gaan volgens Mertens te ruim om met het begrip ‘internationalisering’. Hij verwijt de Nederlandse onderwijsinstellingen hun actieve wervingscampagnes en maant terughoudendheid, voordat duidelijk is wat de (financiële) gevolgen voor Nederland zullen zijn. Volgens Mertens moeten de onderwijsinstellingen kwalitatief onderwijs voorop zetten. De overheid zou daarnaast het internationale beleid moeten expliciteren, zodat elke euro te verantwoorden is.

De observatie van dhr. Henk Voskamp, consul-generaal te Düsseldorf, was dat de grote mobiliteit van Duitse studenten naar Nederland bijdraagt aan een positieve beeldvorming over Nederland. Hij noemt dit een belangrijk aspect van internationalisering.

Over het geheel genomen, werd er geconcludeerd dat er geen sprake is van een ‘Duitse kwestie’, maar eerder van een Nederlandse. Het probleem zou volgens een meerderheid van de deelnemers niet liggen bij de grote instroom van Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen, maar bij de achterblijvende mobiliteit van Nederlandse studenten naar het buitenland. Het probleem van de grensmobiliteit zou dus liggen bij de onevenwichtigheid van deze mobiliteit. Daar een mogelijk verrekeningsstelsel op Europees niveau volgens de meeste deelnemers niet haalbaar wordt geacht, zou volgens Nijhuis moeten worden gekeken naar mogelijkheden, waarvan beide landen kunnen profiteren. Volgens Nijhuis moet hierbij gedacht worden aan binationale opleidingen en joint degrees. De kosten van deze opleidingen zouden dan door beide landen gedeeld kunnen worden. Met betrekking tot de *Hochschulreform*, die in 2013 in Nordrhein-Westfalen doorgevoerd wordt en die mogelijkwijze een grotere instroom van Duitse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen zou inluiden, is het volgens Nijhuis van belang te kijken welke samenwerkingsverbanden er mogelijk zijn.

7.2 Kamervragen ongewenste prikkel binnenhalen buitenlandse studenten

2011Z08772

Vragen van het lid Lucas (VVD) aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de ongewenste prikkel bij onderwijsinstellingen om buitenlandse studenten binnen te halen (ingezonden 26 april 2011).

1 Bent u bekend met het interview met oud-topambtenaar dhr. Mertens van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in het blad Transfer1?

Antwoord: Ja.

2 Deelt u de mening dat het grenslandenbeleid zorgt voor een ongewenste prikkel bij universiteiten en hogescholen om actief over de grens te werven?

Antwoord: Het grenslandenbeleid is reeds beëindigd. Dat beleid is gedurende de jaren '90 van de vorige eeuw gevoerd om meer gebruik te kunnen maken van samenwerking en synergie tussen instellingen in de grensregio's. Uitwisseling van studenten was één van de vormen, waarbij in veel gevallen gestreefd werd naar wederkerigheid. Het grenslandenbeleid in die zin biedt geen ongewenste prikkel, want is zoals gezegd beëindigd.

3 Hoe groot is het aantal Duitstalige opleidingen aan Nederlandse universiteiten in 2010-2011? Zijn deze opleidingen, zoals in het artikel staat, uitsluitend bestemd voor Duitse studenten?

Antwoord: Veertien opleidingen worden ook in de Duitse taal aangeboden². Afgezien van de opleiding Duitse Taal en Cultuur aan de Universiteit Leiden, worden ze dicht bij de grens aangeboden. Deze opleidingen zijn niet uitsluitend bedoeld voor Duitse studenten. Het percentage studenten met een Duitse nationaliteit in deze veertien opleidingen is 14%³.

4 Deelt u de mening dat buitenlandse studenten welkom moeten zijn, maar dat dit een verrijking van het academische klimaat moet zijn en niet ten koste mag gaan van de kwaliteit? Ziet u in de verlaging van het gemiddelde budget per student door deze groep een bedreiging van de kwaliteit?

Antwoord: Ja, buitenlandse studenten zijn welkom in Nederland; door hun motivatie en achtergrond zijn ze een verrijking voor het Nederlandse hoger onderwijs. De arbeidsmarkt vraagt om afgestudeerden met internationale bagage. Dit kan door studenten geheel of gedeeltelijk een opleiding in het buitenland te laten volgen of door het creëren van een internationale leeromgeving in Nederland via het aantrekken van buitenlandse studenten. Dat heeft positieve effecten op de onderwijskwaliteit. Ook de WRR en AWT benadrukken het belang van het benutten van buitenlands kennispotentieel. Ongewenst zou zijn wanneer we instellingen overeind houden om Duitse studenten op te leiden. Een verlaging van het gemiddelde budget per student door de aanwezigheid van Duitse studenten is niet aan de orde. In principe is de ontwikkeling van het macrobudget gebaseerd op het geraamde aantal studenten.

5 Ziet u aanleiding om in gesprek te gaan met deze Duitstalige opleidingen over de wenselijkheid van deze opleidingen?

Antwoord: Wanneer er aanwijzingen zouden zijn dat de kwaliteit en toegankelijkheid van deze opleidingen in het geding zijn, zal ik hierover het gesprek aangaan. Bovenstaande situatieschets geeft aan dat dit op dit moment niet het geval is. Zie verder het antwoord op vraag 7.

6 Ziet u verder aanleiding om naar een nieuw bekostigingssysteem te kijken voor buitenlandse studenten?

Antwoord: In de huidige bekostigingssystematiek neemt de Nederlandse overheid haar verantwoordelijkheid voor de financiering van het hoger onderwijs van EU-burgers en dat wil ik ook zo houden. In de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap, die u voor het zomerreces ontvangt, zal ik een voorstel doen voor meer sturing in de bekostiging op kwalitatieve prestaties en minder op studentenaantallen.

7 Wat vindt u van de uitspraak van dhr. Mertens dat “actieve werving moet je verbieden op straffe van budgetkorting”? Is dat haalbaar binnen de Europese context of doen we daarmee afbreuk aan de concurrentiepositie van de Nederlandse hongeronderwijsinstellingen?

Antwoord: Voor de concurrentiepositie is internationalisering van het hoger onderwijs essentieel. Zie ook het antwoord op vraag 2 en vraag 6. Ik ben zoals gezegd wel van mening dat werving gericht dient te zijn op kwalitatieve doelstellingen. Ik zal de instellingen daarop attenderen.